ADİL ÇÖZÜM

ERMENİ SOYKIRIMI İÇİN TAZMİNAT

ERMENİ SOYKIRIMI TAZMİNAT ÇALIŞMA GRUBU'NUN RAPORU

Nihai Rapor – Eylül 2014

Yönetici Özeti ve Giriş

ADİL ÇÖZÜM

ERMENİ SOYKIRIMI İÇİN TAZMİNAT

ERMENİ SOYKIRIMI TAZMİNAT ÇALIŞMA GRUBU'NUN RAPORU

Nihai Rapor – Eylül 2014

Ermeni Soykırımı Tazminat Çalışma Grubu:

Başkan: **Henry C. Theriault**

Üyeler: **Alfred de Zayas**
Jermaine O. McCalpin
Ara Papian

Bu bağımsız çalışma ilk etapta Ermeni Devrimci Federasyonu-Taşnaktsutyun tarafında yapılan bağışla mümkün oldu. ESTÇG, George Aghjayan'a, bu raporun finansal tazminatla ilgili analizlerini kapsayan 8. Bölümü için yaptığı danışmanlıktan ötürü takdirlerini sunar. ESTÇG aynı zamanda, taslak rapor için verdikleri paha biçilemez değerlendirmeleri için, Büyükelçi John Evans ve Drs. Levon Chorbajian, Susan Karamanian, Antranig Kasbarian, Asbed Kotchikian, Roger Smith, Ernesto Verdeja ve Margaret Urban Walker'a teşekkürlerini sunar. ESTÇG, tabii ki, bu yorumlar ışığında gelen mükemmel önerileri bir araya getirerek yapıcı eleştirilere cevap verecek şekilde raporu geliştirmek için çabaladı. Raporun kusurlarından doğabilecek bütün sorumluluk ESTÇG'ye aittir. Alınan pozisyonlar ve sunulan perspektif tamamen ESTÇG üyelerinindir ve hiçbir şekilde Ermeni Devrimci Federasyonu-Taşnaktsutyun'u veya taslak metine yorum yapanları bağlamaz.

İngilizce'den çeviren FATİH GÖKHAN DİLER

Türkçe'ye tercüme maliyeti Fransa Ermeni Ulusal Komitesi tarafından karşılanmıştır.

Ermeni Soykırımı Tazminat Çalışma Grubu (ESTÇG) nihai raporunun Yönetici Özeti ve Giriş kısımları, ESTÇG'nin izniyle Ermenistan, Yerevan'da, 'Ermeni Davası Vakfı' tarafından yayımlanmıştır.
Nihai raporun PDF olarak tam hali www.armeniangenocidereparations.info web sitesinde mevcuttur.

Bütün içeriğin telif hakkı Alfred de Zayas, Jermaine McCalpin, Ara Papian ve Henry Theriault'a aittir. Tüm hakları saklıdır.

İÇİNDEKİLER

YÖNETİCİ ÖZETİ i
GİRİŞ 1
1. ESTÇG Oluşumu ve Misyonu 1
2. Küresel Tarihi Bağlamda Ermeni Meselesi 3
3. Nihai Raporun Zamanlaması 4
4. Rapora Genel Bakış 8
5. Süryaniler ve Rumlar 9
6. Zorluklar 9
7. Rapora Yönelik Olası Yanlış Yorumlamalar ve Yanlış Kullanımlar 12
8. Tazminat Uygulanabilir Mi? 13
TERMİNOLOJİ 15
Bölüm 1 Tarihsel Arka Plan
Bölüm 2 Ermeni Soykırımı'yla Verilen Hasar
Bölüm 3 Soykırım Tazminatının Beş Unsuru
Bölüm 4 Uluslararası Hukukta ve Ermeni Davasında Tazminat
4.1 İnsan Haklarının Kötüye Kullanımı Bağlamında Mülkiyet Gaspına Yönelik Genel Hukuki Değerlendirmeler
4.2 Birleşmiş Milletler Soykırım Konvansiyonu'nun Uygulanabilirliği
4.2.1 Soykırım Konvansiyonu Daha Önce Var Olan Uluslararası Hukuku İzah Edicidir
4.2.2 Soykırım Suçunda Zaman Aşımının Olmaması
4.2.3 'Koruyucu Prensip' ve Evrensel İçtihat
4.3 Devletin Devamlılığı Doktrini
4.4 İstirdat Hakkı, Muhtemel Talep Sahiplerinin Ölümü ya da Zaman Aşımı Nedeniyle Kaybolmuş Değildir
4.5 Uluslararası Hukuktan, Yerel Davalara
Bölüm 5 Tarihsel Yükümlülükler ve Tazminat
5.1 Arka Plan
5.2 Sevr ve Lozan
5.3 Wilson Tahkim Kararı
5.3.1 Süreç ve Rapor
5.3.2 Tahkim Kararının Geçerliliği
5.3.3 Tahkim Kararının Geçerliliği Üzerine Ek Değerlendirmeler
5.3.4 Toprak Durumuna İlişkin Çıkarımlar
Bölüm 6 Tazminat Sorunuyla İlgili Etik Boyutlar
6.1 Temel Etik Teorilerin Tazminat Sorununa Uygulanması
6.2 Ahlaki Argümanları İncelemek: Zorluklara, İtirazlara ve Alternatiflere Yönelik Cevaplar
6.2.1 Zorluk: Geçen Zaman
6.2.2 Zorluk: Soykırım Öncesi Şartların Geri Getirilmesi İmkânsızdır ve İstenilmemektedir; Bu Şartların, Soykırım Hiç Meydana Gelmeyecek Biçimde Yaratılması İmkânsızdır
6.2.3 Zorluk: Ermenilere Ödenecek Miktarın ve Tam Olarak Kime Ödeneceğinin Tam ve Tutarlı Bir Hesabını Yapmak İmkânsızdır
6.2.4 İtiraz: Maddi Tazminat Kabul Edilemez Biçimde Rahatsızlık Vericidir, Masum Kişilere Zarar Verir, Hak Etmeyen Kişilere Çıkar Sağlar
6.2.5 İtiraz: Soykırım Öncesi 'Ermeni Toprakları' Fikri Savunulamaz
6.2.6 Alternatif: Tanıma ve/veya Özür, Ermeni Soykırımı Mirasına Yeterli Derecede Hitap Eder

6.2.7 Alternatif: Türk Halkıyla Uzlaşmaya Dair Yürütülen Hükümet ya da Sivil Toplum Diyaloğu, Ermenilerin Selameti İçin Daha İyi Bir Yoldur
6.2.8 Alternatif: Tazminat Değil, Türkiye'nin Demokratikleşmesi Ermeni Soykırımı Mirası İçin En Uygun Çözüme Götürecektir
6.2.9 İtiraz: Tazminatı Karşılamak ya da Bu Yönde Adım Atmak Bile Zarar Verici Bir Tepki Yaratacaktır
6.2.10 İtiraz: Toprak Tazminatı Türk Devletine ve Türk Kimliğinin Varlığına Yönelik Kabul Edilemez Bir Saldırıdır
Bölüm 7 Tazminat Süreci ve Süreç Olarak Tazminat
7.1 İyileştirmeye Doğru Hukuk Davaları ve Siyasi Müzakereler
7.2 Hakikat Komisyonu Yaklaşımı
7.3 Türklerin Geçiş Dönemi
7.4 Hakikat Unsuru
7.5 Tazmin Edici Unsur
7.6 ESTÇG Yapısı ve Süreç
7.6.1 Oluşum
7.6.2 Komisyonun Kökeni
7.6.3 Referans Çerçevesi
7.6.4 Yetki ve Sınırlar
7.6.5 Tazminat İçin Kaynakların Kökeni
Bölüm 8 Kapsamlı Bir Tazminat Paketi İçin Öneriler
8.1 Ceza
8.2 Tanıma, Özür, Eğitim ve Anma
8.3 Ermenilere ve Ermenistan'a Yardım
8.4 Türkiye'nin Rehabilitasyonu
8.5 Mülkiyetin İadesi ve Mülkiyet, Ölüm ve Acı İçin Telafi
8.5.1 Maddi Onarımın Maliyetini Kim Üstlenmeli?
8.5.2 Maddi Tazminat Nasıl Dağıtılmalı?
8.5.3 İade Edilecek Toprağın Tespiti ve Bu Toprağın Tazminat Öncesi Durumu
8.5.4 Müsait Olmayan Taşınır Mülkiyet, Ölüm ve Acı İçin Telafi Miktarının Hesaplanması
Kapanış Yorumları
ESTÇG Hakkında 17
Haritalar 20

YÖNETİCİ ÖZETİ

Bu metin, Ermeni Soykırımı Tazminat Çalışma Grubu'nun (ESTÇG) (Armenian Genocide Reparations Study Group – AGRSG) nihai raporudur. Rapor, 1915-1923 yılları arasında yaşanan Ermeni Soykırımı'na yönelik tazminat sorununun, hukuki, siyasi, tarihi ve etik boyutlarıyla beraber, daha önce yapılmamış kapsamda analizini sunar. Ayrıca, bütüncül bir tazminat paketinin unsurlarını belirlemek için belirli önerilerde bulunur.

Bu dönem, raporun yayımlanması için en makul zamandır. Soykırım'ın 100. yılı olan 2015'te, Ermeni Soykırımı'na yönelik ilginin uluslararası siyasette, akademide, medyada, sanat camiasında ve kamuoyunda arttığını göreceğiz. Buna ek olarak, soykırım tazminatı konusu, geçtiğimiz birkaç sene içinde marjinal bir kaygıdan, akademik camianın ve popüler mecraların odaklandığı esas konulardan oldu. Bu konuda mesainin büyük kısmı parça parça açılan kişisel adli tazminat davalarına harcandı. Bu rapor, Soykırım'ın verdiği muazzam kitlesel hasarı giderecek ölçüde, daha geniş çaplı ve kucaklayıcı bir tazmin süreci için atılmış kararlı bir adımı temsil ediyor. Dahası, Türkiye'de Soykırım mirasına yönelik, özgün ve inkârcı olmayan bir alaka giderek artıyor. Son on yılda, kitlesel insan hakları ihlalleri çerçevesinde, çok sayıda mağdur grubunu kapsayan, küresel bir tazminat hareketi ortaya çıktı. Ermeni meselesinin de bu hareket içinde yeri vardır.

ESTÇG, Süryani ve Rumların da, Ermenileri hedef alan aynı soykırım sürecinde kitlesel bir şiddete ve mülkiyet gaspına maruz kalmış olduğu görüşünde. ESTÇG üyelerinin uzmanlık alanları ve akademik ya da politika yapmaktaki geçmişleri dolayısıyla, bu diğer davalar için analiz üretmeye veya önerilerde bulunmaya kalkışmamışlardır. Bu meselelerin kendine özgü pek çok başka unsurları konusunda uzmanlığı olan akademisyenler ve politika analistleri, bu iş için çok daha uygun olacaktır.

Tazminat konusu birçok pratik engel nedeniyle karmaşık bir meseledir. Örneğin, kamu tarafından el konulmuş bir mülkün, suçu işleyen grubun zilyedinde olması zamanla normalleşmiş, statükoya dönüşmüştür, öyle ki artık mülkün iadesi ve zararın tazmini, kanuni dayanağı olmayan bir hale bürünmüştür. Ayrıca, yüce bir prensip olarak mevcut devletlerin 'toprak bütünlüğü', toprak tazminatı konusunda özellikle kayda değer bir engel teşkil ediyor. Küresel siyasi düzenin temeli olarak görülen bu prensip, ESTÇG'nin bütüncül ve efektif bir tazmin paketi için esas olarak gördüğü uluslararası sınır değişikliklerini neredeyse imkânsız kılıyor.

ESTÇG, bu rapora, yapılan analizlerin yanlış veya yetersiz olduğu görüşüyle değil de Ermeni Soykırımı için tazminat almak görevinin, özellikle toprak iadesinin, başarı şansının düşük olduğu ve bu sebeple uygulanamaz olduğu görüşüyle karşı çıkacak kişilerin olacağının farkındadır. Aynı zamanda, tarih, ABD sivil haklar hareketi liderlerinin yaşadığı gibi, temel sosyal ve siyasi değişimleri kovalarken, benzer şekilde, uygulanamaz ve başarı şansı yok gibi gerekçelerle karşı çıkılan kişilerin örnekleriyle doludur. Zaman içinde bu kötümser kişiler haksız çıktı, dramatik değişimler oldu. ESTÇG, hukukun ve etiğin değişimi desteklediği yerde, etki alanı ne kadar geniş olursa olsun, bu değişim mümkündür.

BÖLÜM 1: TARİHİ ARKA PLAN

Ermeni Soykırımı'nın ana evresinde (1915-1918), Osmanlı İmparatorluğu'nda gücü elinde bulunduran İttihat ve Terakki Partisi (İTP), büyüklüğü 1,5 milyon kişiye ulaşan bir katliamı planladı, yönetti ve geriye kalan bir milyon Ermeni'nin neredeyse tamamının dünya genelindeki mülteci diasporalara

dağılmasına neden oldu. Soykırım süreci, tecavüzler ve Ermenilere ait, para, mücevher ve topraktan tutun tencere, tava ve kıyafetlere kadar görünürdeki tüm maddi kaynaklara el konulması da dâhil, büyük bir acıya yol açtı. Soykırımın ikinci evresinde (1919-1923) Türk milliyetçisi güçler, Ermenilerin toparlanması için bir sığınak olarak 1918'de kurulmuş olan Ermenistan Cumhuriyeti'ni askeri yollarla işgal etti ve topraklarının büyük bir bölümünü yeni kurulmakta olan Türkiye Cumhuriyeti'ne dâhil ederek, Ermenistan Cumhuriyeti'nden geri kalanları da Sovyetler Birliği'ne zorla itti. Milliyetçi güçler ve destekçileri, Ermenilerin, I. Dünya Savaşı bittikten sonra eski topraklarına dönmelerini de engelledi.

BÖLÜM 2: ERMENİ SOYKIRIMI'NIN YOL AÇTIĞI HASAR

Soykırım, Osmanlı'daki Ermeni varlığını her alanda çökerterek sonrasında Rusya Ermenilerine ciddi biçimde zarar verdi. Hasar iki kategoriye ayrılabilir: 'Kalıcı' ve 'maddi'. Kalıcı hasar tamamen ya da doğrudan tamir edilemez. Bu kategori katliam, işkence, Ermenilere tecavüz, ailelerin ve toplumsal yapının yıkılması ve sonrasında bütün bunlar nedeniyle oluşan psikolojik travmayı kapsar. Örneğin, ölen kişileri hayata döndürmenin ya da bu ölen kişilerin hayatta olacak olan çocukları ve torunlarını var etmenin bir yolu yoktur. Ve bir kere yaşandıktan sonra tecavüzün neden olduğu acıyı silmek imkânsızdır. Kalıcı hasarın dolaylı kısmi tazminiyse mümkün, örneğin, Ermenilerin demografik ilerlemesini destekleyecek yardımlar... Maddi hasar, işletmeler de dâhil olacak şekilde, taşınır ve taşınmaz malların gaspını kapsar. Bunlar iade edilebilir veya değer artışı eklenerek ve enflasyon ayarlaması yapılarak, intifa hakkından doğan kaybın telafisiyle beraber eşdeğer bir nakit karşılığıyla tazmin edilebilir. Aynı zamanda, köleleştirme gibi melez hasarlar da vardır ve bunun bir bölümü (iş gücü) tazmin edilebilirken, bir kısmıysa (psikolojik tahribat) tam olarak tazmin edilemez.

BÖLÜM 3: SOYKIRIM İÇİN TAZMİNATIN BEŞ UNSURU

Herhangi bir soykırım için hazırlanacak tazminat paketi aşağıdaki unsurlardan oluşur:

(1) Suçlanan asli faillerin tümünün yargılanması ve diğer faillerin sorumluluğunun tespit edilmesi

(2) Gasp edilen tüm mülkiyetle yaşam sigortasından doğacak hakkın iadesi ve mevcut olmayan mülkiyetle beraber, ölümler, acı, aileyle diğer cemaat üyelerinin vefatından ve bunun yanında, kültür, din ve eğitim kurumlarının ve imkânlarının kaybından doğan zararın tazmin edilmesi

(3) Tanıma ve özür

(4) Kurban grubun yeniden yapılanmasını ve uzun vadede yaşama yeteneğini destekleyecek şekilde alınmış tedbirler

(5) Suçu işleyen toplumun rehabilitasyonu

BÖLÜM 4: ULUSLARARASI HUKUKTA TAZMİNAT VE ERMENİ MESELESİ

Uluslararası hukuk ve insan hakları hukuku, olayların incelenmesi, suçun kabulü, suç için

pişmanlık beyanı, suçlunun cezalandırılması, mülkiyetin iadesi, tazminat planı ve kurbanların ve ondan sonra gelen akrabalarının rehabilitasyonu da dâhil olacak şekilde, doğrulayıcı tedbirlerin bir bileşimi aracılığıyla zararın ektisinin düşürülmesini öngörür.

'Sebepsiz zenginleşme' durumunun önüne geçen yasanın sunduğu genel prensip uyarınca, suçu işleyenleri ve onların soykırımın semereleri olan haklarını miras alanları bu zenginlikten mahrum bırakmak elzemdir. Soykırım gibi devasa insan hakları ihlallerinden doğan zararın tazmin edilmesinin uygun ve gerekli olduğu genel prensibi Birleşmiş Milletler Genel Kurulu tarafından, 'Uluslararası İnsan Hakları Hukukunun Ağır İhlalleri ve Uluslararası İnsancıl Hukukun Ciddi İhlallerinin Mağdurlarının Giderim ve Onarım Hakkına İlişkin Temel ve Rehber İlkeler' ile onaylanmıştır.

Ermeni Soykırımı için maddi tazminat talebinin temellerinden biri, meselenin soykırım olmasına dayanmaz. Hukuk'un temel prensiplerinden *ubi jus ibi remedium* (nerede hak var orada kanun yolu vardır) zaten bir suçun tamir edilmesi gerektiğini belirtir ki bu suç ister genel hukuk kapsamında bir suç, ister savaş suçu ya da ister insanlığa karşı suç olsun. Bu, tazminatın birincil ve en temel dayanağıdır. Uluslararası hukuk, taşınır ve taşınmaz mülkiyetin insan hakları ihlali aracılığıyla ya da insan hakları ihlalinin bir sonucu veya parçası biçiminde yasa dışı olarak el konulması konusunda açıktır ve soykırım olsun veya olmasın, bu kabul edilemez bir durumdur. Daimi Uluslararası Adalet Divanı bu prensibi 'Chorzow Fabrikası Davası'nda şu şekilde açıkça ifade etmiştir: "Bu bir uluslararası hukuk prensibidir ve hatta genel bir hukuk kavramıdır ve bir sözleşmenin herhangi bir şekilde ihlali, tazminat yükümlüğü doğurur." Tazmin gereksinimi suçu işleyen devletin sözleşmeyi ihlaline dayanır. Osmanlı İmparatorluğu, 19. yüzyıl ortalarından sonuna kadar devam eden ve İmparatorluk'un, Ermenilere yönelik geniş çaplı insan hakları ihlallerini durdurmasını öngören anlaşmaları kabul ederek, Soykırım öncesinde Ermenilere karşı böyle bir yükümlülüğü üstlendi. Bu yükümlülük (1) İmparatorluk'un, Ermenileri yok ederek İmparatorluk kanunlarını ihlal etmek suçlamasıyla Soykırım'ın esas sorumlularından bazılarına karşı yürüttüğü davalarla ve (2) bir Osmanlı vekilinin bu davalara destek amacıyla, Ermenilere karşı yapılanın, Türkiye ve diğer bütün devletlerin bağlı olduğu 'hukuk ve insanlık kurallarını' ihlal ettiğine yönelik Kasım 1918'deki açıklamasıyla onaylandı. Bir diğer önemli konu, diğer devletlerin de, Ermeni meselesinde olduğu gibi mülkiyete yasadışı bir şekilde el konulmasını tanımamak gibi bir yükümlülüğü bulunuyor. Uluslararası Hukuk Komisyonu (UHK) Devletin Haksız Fiilden Kaynaklanan Uluslararası Sorumluluğu Maddeler Taslağı, Madde 41(2), genel uluslararası hukukun mutlak bir normu dâhilinde oluşan bir yükümlülükle ilgili "Ciddi bir ihlali sonucu oluşan bir durumu, hiçbir devlet yasal olarak tanımamalı" şeklinde şart koşar.

BM Soykırım Sözleşmesi'yse tazminatı haklı çıkaran ikinci dayanak noktasıdır. El konulan özel ve cemaat mülklerine karşılık sağlanacak onarım ve tazminatın ötesinde, Osmanlı İmparatorluğu'ndaki Ermenilere karşı işlenen büyük suçlar nedeniyle yaşanan ölüm ve acıyı da kapsayacak şekilde düzenlemeler yapılması yükümlülüğü vardır. Her ne kadar Ermeni Soykırımı, sözleşmenin yürürlüğe girmesinden ve hatta 'soykırım' teriminin 1944'te türetilmesinden de önce yaşanmış olsa da, Soykırım Sözleşmesi'nin, önceden var olan uluslararası hukukun, Ermeni Soykırımı'nın yaşandığı dönemde de yasadışı olduğunu açıkça gösteren izah edici özelliği vardır. Devletin soykırım ve insanlığa karşı suçlar karşısındaki sorumluluğunu konusundaki doktrin, Osmanlı'nın Ermenileri katlettiği dönemde zaten vardı. Bahsedilen devlet sorumluluğu hem zararı tamir ve/veya tazmine yönelik, hem de suçu işleyenlerin cezai sorumluluğu saptamaya yönelik bir yükümlülük gerektiriyor.

Devlet sorumluluğu zamanla kaybolmaz: Savaş Suçları Ve İnsanlığa Karşı Suçlar Bakımından Kanuni Sınırlamaların Uygulanmayacağına Dair Sözleşme, soykırım suçuna yönelik cezai takibatın, soykırımın ne zaman yaşandığından bağımsız bir şekilde, zaman aşımına tabi olmadığını ve sorumlu devletin, soykırımla alakalı olarak elde edilen mülkiyet için iade veya tazminat ödeme yükümlülüğünün zamanla yok olmadığını açıkça gösterir.

Bugünkü Türkiye Cumhuriyeti'nin tazminatla ilgili sorumluluğuna karşı önemli bir itiraz da Türkiye Cumhuriyeti'nin Soykırım'ı yapan devletten farklı bir devlet olmasıdır. Soykırım'ın ikinci evresinin Atatürk'e bağlı güçler tarafından yapıldığı gerçeği bir yana bıraksak dahi, önceki bölümde bahsedildiği üzere, bu itiraz başarısız oluyor. Profesör M. Cherif Bassiouni, ağır insan hakları ihlali kurbanları için iade, tazmin ve rehabilitasyon hakkına yönelik bağımsız uzman raporunda haleflikle ilgili temel prensiple ilgili görüşü pekiştiriyor:

> *"Uluslararası hukukta, yasal devamlılık doktrini ve devletin sorumluluğu prensipleri, halef olan hükümeti, önceki hükümetin ihlallerinden kaynaklanan talepler çerçevesinde mesul kılar."*

Soykırım sonrası hayatta kalanların daha sonra vefat etmiş olması da bu yükümlülüğü sonlandırmaz. Soykırımdan kurtulanların, kişisel ve kolektif olarak mülkiyetin iadesine yönelik taleplerini ilerletme hakkı bu kişilerin altsoyuna geçer. 1997'de ortaya çıkan Birleşmiş Milletler Ağır Uluslararası İnsan Hakları Hukuku İhlâlleri ve Ciddi Uluslararası İnsancıl Hukuk İhlâlleri Mağdurlarının Çözüm ve Tazminat Hakkına Dair Temel Prensipler bu konuya aşağıdaki bölümle açıklık getirmiştir:

> *"Tazminat, kişisel ve uygun yerlerde kolektif olarak, doğrudan insan hakları ve uluslararası insancıl hukuk ihlalleri kurbanları tarafından veya birinci dereceden akrabalar, bakmakla yükümlü olan kişi ya da doğrudan kurban olan kişiyle yakın ilişkide başka kişi veya kişiler tarafından talep edilebilir."*

Tazminat davaları takibatı için seçenekler bir geçici mahkeme ya da BM Tazminat Komisyonu veya Uluslararası Adalet Divanı gibi sadece uluslararası adli organları değildir. Aynı zamanda, mevcut yasalara ve uluslararası mahkeme kararlarını, yerel yasal düzene tahsis eden 'sağlayıcı mevzuatın' yasalaşma ihtimaline dayanarak, bu seçenek yerel mahkemelere de uzanır, öyle ki bu uluslararası mahkeme kararlarının altındaki prensipler yerel yasal normlara aktarılmış olur.

BÖLÜM 5: TARİHİ YÜKÜMLÜLÜKLER VE TAZMİNAT

İlk Ermenistan Cumhuriyeti, 1918'de, daha önce Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya İmparatorluğu sınırları içinde bulunan toprakları içine alacak şekilde kuruldu. 26 Nisan 1920'de, I. Dünya Savaşı'ndaki İttifak Kuvvetleri, ABD Başkanı Woodrow Wilson'a bir başvuru metni göndererek, ondan Ermenistan Cumhuriyeti'yle Türkiye arasındaki sınırı belirlemesini talep etti. 17 Mayıs 1920'de, ABD Dışişleri Bakanı, Fransa'daki ABD Büyükelçisi'ni arayarak başkanın bu konuda hakemlik yapacağını iletti. 20 Ağustos 1920'de imzalanan Sevr Antlaşması'nın 89. maddesi de Başkan Wilson'un bu konudaki hakemlik makamını onaylar. Wilson Hakem Kararı, Türkiye'yle Ermenistan arasındaki sınırı Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis vilayetlerinden geçiriyor ve bu bölgelerde Ermenistan' toprak transferini öngörüyordu ve böylece Ermenistan'a deniz erişimi veriyordu.

Antlaşmanın kendisinin tam olarak işlerlik kazanabilmesi için imzalayan tarafların icazeti gerekirken, uluslararası tahkim hukukunda, bir hakemlik başvurusu yapılıp kabul edildiğinde, hakem kararı, diğer ilintili belgelerin, örneğin bir antlaşmanın, yürürlüğe girip girmemesi durumundan bağımsız olarak ilgili taraflar için bağlayıcı hale geliyor, yeter ki hakemlik süreci, geçerli ve hukuki olarak bağlayıcı bir tahkim kararı için belirlenen dört kıstasa uygun olsun.

(1) Hakem(ler), baskı, rüşvet veya yolsuzluk gibi her hangi bir uygunsuz dış tesire maruz kalmamış olmak zorundadır. ABD Başkanı Wilson'ın baskı, rüşvet ya da yolsuzluktan uzak olduğu konusunda bir şüphe olamaz.

(2) Kanıtlar sahtecilikten uzak bir şekilde üretilmeli ve üretilmiş olan kanıtlarda hiçbir maddi hata olmamalı. Komite ve faaliyetleri üzerine yapılacak kısa bir inceleme bu kıstasın yerine getirildiğini gösterecektir. ABD Başkanı, uzmanların bir araya geldiği, Türkiye'yle Ermenistan Arasında Sınır Hakemliği Komitesi'ni oluşturdu. Komite'nin başkanı William Linn Westermann, önce Wisconsin Üniversitesi'nden daha sonra da 1948'e kadar Columbia Üniversitesi'nde profesörlük yaptı. Yakın ve Orta Doğu tarihi ve siyaseti uzmanı olan Westermann, 1919'da, Paris'teki Amerika Barış Görüşmeleri Komisyonu Batı Asya Bölümü şefliğini yürüttü. Başlıca iş arkadaşları ve katkı sağlayanlar, kendisi aynı zamanda Harbord görevine coğrafya uzmanı olarak katılan, Kara Kuvvetleri Karargahı'ndan Binbaşı (ve profesör) Lawrence Martin ve Dış İşleri Bakanlığı Yakın Doğu Bölümü'nden Harrison G. Dwight oldu. Her bir komite üyesi bilgili, tecrübeli ve tarafsız uzmanlardı. Dahası, bu grubun çalışmaları, uluslararası hukukçular tarafından, bu tür bir uygulama için model oluşturması açısından el üstünde tutulmaya devam ediyor. Bu kişiler, geniş bir yelpazedeki güvenilir kaynakların sağladığı zengin bir bilgi kaynağından faydalandı ve şöyle bir yaklaşımı hesaba kattı:

> *"... 'Doğal bir sınır' (ve) 'yeni devlet için coğrafi ve ekonomik birlik' ihtiyacı, (bir yandan da) nüfusun etnik ve dini özellikleri göz önünde tutuldu(, ve) güvenlik ve denize erişim sorunları diğer önemli durumlardı."*

3) Uzlaşı geçerli olmak zorundaydı. Bu durum, Ermenistan ve Türkiye hükumetleri de dahil, bütün ilgili tarafların hakem kararını tasdiklemiş olduğu gerçeğiyle onaylanıyor. Türk hükumetinin, Sevr Antlaşması'nın gözden geçirilmesi çerçevesinde hakem kararına resmi bir itiraz hakkı bulunuyordu, fakat bu hakkı kullanmadı. Uzlaşı metninin kendisi Osmanlı İmparatorluğu resmi hükumetinin yetkilendirdiği temsilciler tarafından imzalandı.

4) Hakemler yetkilerini aşmamak zorundaydı. Tahkim makamı hakemlerden üç konuda karar talep etti: (a) Erzurum, Trabzon, Van ve Bitlis vilayetlerinde Türkiye-Ermenistan arasındaki sınırı düzeltmek, (b) Ermenistan'a deniz erişimi sağlamak, (c) Türkiye-Ermenistan sınırına bitişik bölgenin askersizleştirilmesi için uygun şartlar sunmak. Hakem kararı tam olarak bu talepleri yerine getirdi ve başka teritoryal meselelere ilişmedi.

Böylece, Wilson Hakem Kararı'nın Ermenistan Cumhuriyeti'yle ilgili toprak kararı, o dönem, Sevr Antlaşması'nın hiçbir zaman yürürlüğe girmemiş olması gerçeğinden bağımsız olarak bağlayıcıydı.

Başkan Wilson'ın hakem kararının geçerliliğinden yola çıkarsak, Türkiye'nin 'Wilson Ermenistanı'na uyguladığı mevcut işgal, uluslararası yükümlülüklere karşı bir uyuşmazlık ve dava edilebilir bir durum oluşturuyor. Örnek vermek gerekirse, Uluslararası Adalet Divanı'na (UAD) Statüsü Madde

36 (2) "Uluslararası bir yükümlülüğe aykırı bir davranışın gerektirdiği zarar giderimin niteliği ya da kapsamı" konusunda UAD'nin karar almasına imkan tanıyor. Sonuç olarak, Türkiye, hakem kararında geçen toprakları uzun süredir kullanıyor olmasına rağmen bu topraklar üzerinde yasal haklara sahip değil ve buradaki de facto egemenlik yalnızca askeri güçle sağlanmış bir idari kontroldür. Savaş durumunda yapılan işgal bir toprak üzerinde yasal hak getirmez. 1920'den beri süren işgal, bahsedilen topraklardaki demografik değişim (zorla ya da başka türlü), dışa dönük kültürel izlerin yok edilmesi ve arazi tahsisi, toprak üzerindeki Türk kontrolünün yasallığına hiçbir etkide bulunmaz.

24 Temmuz 1923'te imzalanan Lozan Antlaşması sıklıkla, uygulamaya geçmeyen Sevr Antlaşması'nın ikamesi olarak değerlendirildi. Halbuki durum böyle değil. Lozan Antlaşması, Sevr Antlaşması'na yapılmış bir tadilat olarak değerlendirilemez, çünkü bahsedilen ilk antlaşma Sevr'i imzalayan taraflar arasında değil farklı bir topluluk tarafından yapılmıştı. Ancak, bir antlaşma sadece imzalayan tüm tarafların kararıyla değiştirilebilir. Dahası, Lozan Antlaşması hiçbir Ermeni teşekkülü için, ne geçmişte bağlayıcıydı, ne de bugün bağlayıcı, çünkü Sevr Antlaşması'nı imzalayan Ermeni delegasyonunun devam eden varlığına rağmen, hiçbir Ermeni teşekkülü Lozan Antlaşması'na taraf olmadı. Dahası, iki antlaşma, ölçek, hedef ve bağlam konusunda da oldukça ayrışıyor: Sevr Antlaşması I. Dünya Savaşı'nın Türkiye'yi ilgilendiren bölümünü sonlandırıp barış tesis etmek isterken Lozan Antlaşması sadece 1919-1922 arasındaki Türk-Yunan çatışmasıyla ilgiliydi.

Wilson Tahkim Kararı, Ermeni Soykırımı'nın tazminatı için özel bir öneme sahip. Orijinal karar, Ermeni Soykırımı'nın ilk aşamasının hemen ardından, uluslararası toplumun ilgili temsilcileri tarafından oluşturulan bir tazminat planının temel unsuru olarak görülebilir. Amaç, Ermenilere, soykırım sonrası toparlanma imkanı sağlayacak ve gelecek adına yaşama gücü verecek bir toprak tahsis etmekti. Eğer Ermeni Soykırımı'nın tazminatı haklıysa, daha önce hakem kararını esas alarak hazırlanan tazminat planını da hala geçerli görmek mantıklı olacaktır. İkincisi, hakem kararının bugün uygulanması, kararın tam uygulanmasını engelleyen ve şiddet kullanarak, halihazırda Ermeni siyasi egemenliğinde olan bölge de dahil kararda geçen tüm toprağa el koyan Türk milliyetçilerinin sebep olduğu zararın tamiri olarak görülebilir. Bu anlamda, kararın uygulanması Türkiye'nin bağlayıcı bir yükümlülüğü ihlal etmesine karşılık gelen tazminattır. Bu ihlal, 1923 yılı boyunca milliyetçi güçler tarafından yapılan Ermeni Soykırımı'nın ikinci aşamasının parçasıdır.

BÖLÜM 6: TAZMİNAT SORUNUNUN ETİK BOYUTU

Tazminatlar sadece hukuki açıdan haklı değil aynı zamanda taleplerin yapıldığı siyasi bağlamla da uyumlu olmak zorunda. Tipik olarak, güçlü devletlerin menfaatlerine dayanan 'realizmin' baskın olduğu jeopolitik düzlemde tazminatlara karşı güçlü bir direnç var. Güç hiyerarşisinde veya siyasi oyuncuların menfaatlerinde değişimin kısıtlı olduğu bir ortamda etik mükellefiyetler değişimin anahtar mekanizmasıdır. Gerçekten de, bazı durumlarda menfaat sahibi güçlü kişilerin direnişine rağmen, etik tabanlı hareketler olumlu yönde güçlü değişimler sağlamayı başardı. Hindistanlıların Britanya hükmüne karşı yürüttüğü bağımsızlık hareketi, ABD sivil haklar hareketi ve Apartheid karşıtı hareket bu konuda belli başlı örneklerdir. Hukuk/siyaset ve ahlak karşıt güçler olmak zorunda değildir, aksine, etik mükellefiyetler, insan haklarına saygılı kanunlar, hukuki kararlar ve siyasi düzenin uygulanmasında kilit konumda olabilirler. Etik zorunluluklar, suçlu bir grubun davranışlarını değiştirmekte kritik önemdedir. Ermeni Soykırımı'nın tazminatının neden ahlaki olarak doğru olduğuna yönelik bir anlayis, tazminat kararının yerine getirilmesinde gerekli olan hukuki ve siyasi kararlara yönelik geniş çaplı ve etkin bir

destek oluşturabilir. Işte bu sebepten ESTÇG bu rapora hukuki ve siyasi değerlendirmelere tamamlayıcı olarak Ermeni Soykırımı'nın tazminatı meselesinin etik boyutunun bir değerlendirmesini de eklemiştir.

Batı etik felsefesinin ana geleneklerinin – Aristotalesçi, Kantçı, faydacı ve hak temelli – hepsi genel olarak onarıcı adaleti destekler. Özellikle baskı üzerine yoğunlaşmış etik kuramlar çoğu zaman daha da ileri gider ve insan haklarının ihlallerinden kaynaklanan hasarın onarılmasını öncelikli meselelerden sayar. Aynı zamanda, modern Batı felsefi düşüncesi, özellikle de liberal formda olanlar, onarmanın önemli taraflarından biri olan grubun iyileştirilmesini reddetme ya da önemini azaltma eğilimindedir. Fakat soykırım grupları, sadece bireylerin toplamı olarak değil, gruplar olarak yok etme amacını taşır. Bu sebeple bütüncül ve etkin bir tazmin paketi, bireysel tazminattan çok kurban grubun zararının ödenmesine odaklanmalıdır. Örneğin, grubun sosyo ekonomik yaşamının ve kimliğinin yeniden inşası. Öyle ki, ikinci madde, kapsayıcı bir tazminat sürecinde, ancak grubun zararının tazmin edilmesi aracılığıyla rol oynayabilir.

Tazminata yönelik genel etik desteğe rağmen alternatifler de mevcut. Detaylı etik analizler geliştirildikçe, özellikle de genel prensipler belirli meselelere, örneğin Ermenilerin meselesine uygulandığında, çeşitli karmaşıklıklar ortaya çıkıyor. Bu rapor Ermeni meselesine dair bu şekilde 10 zorluk ve alternatife değiniyor.

(1) Tazminat talebi zaman aşımına uğrar mı? Bu madde ancak ilgili grup artık tespit edilebilir olmaktan çıktığında ve verilen birincil hasarın günümüzdeki etkisi fark edilemez olduğunda geçerli olur. Ermeniler ve Türkler, bağlantılı siyasi kurumlarıyla ve Soykırım dönemine doğrudan uzanan soylarıyla, bugün açıkça varlıklarını sürdürüyorlar. Soykırımdan kaynaklanan hasar Ermeniler üzerinde hala dikkate değer bir etkiye sahip, örneğin, Ermenistan Cumhuriyeti'ndeki geniş çaplı fakirlik; Cumhuriyetin siyasi, askeri ve ekonomik zayıflığı ve düzensizliği; dünya genelindeki bazı Diaspora gruplarının yaşadığı fiziksel güvensizliği ve kırılganlığı; Ermeni nüfusunun, Türkler gibi diğer gruplara kıyasla görece daha az olması…

(2) Soykırım öncesi durumun restore edilmesi imkânsız ve arzulanamaz, çünkü (a) örneğin, bugünkü hiçbir şey Soykırım'da hayatını kaybedenleri ve onların bugün yaşayacak olan akrabalarını geri getiremez ve (b) çok büyük bir olasılıkla, herhangi bir Ermeni, 1915 Soykırımı'ndan evvel ya da hatta ondan da öncesinde, 1894-1896 Ermeni Katliamlarından önceki dönemde Ermenilerin yaşadığı koşullar altında yaşamayı istemeyecektir. Fakat tazminat için yapılan baskı zararın tümden geri onarılması ya da hasar öncesi duruma imkansız ve arzu edilmeyen bir geri dönüş için değildir. Bu, Ermenilerin bir grup olarak iyileştirilmesine yardım edecek ve onların siyasi yaşam gücünü ve kimliğini geleceğe taşıyacak bir yordamla, Soykırım'la verilen hasarın bugün devam eden etkilerini azaltmak adına yapılan bir çağrıdır.

(3) Ermenilerin hak ettiği tazminatın hesabını çıkarmak imkansız, çünkü ölülerin, çekilen acının ve mülkiyet gaspının kaydı tam değil. Fakat Var olan geniş çaplı kayıtlara dayanarak tazminat konusunda doğrudan bir kestirim yapmak mümkün. Kayıtların tam net olmadığı yerlerde ölçülü tahminler yapılabilir. Her ölüm veya hasarın tespit edilemiyor olması, hiçbirinin ele alınmaması anlamına gelmemeli.

(4) Maddi tazminat kabul edilemez bir rahatsızlık mı yaratacak? Günümüzün masum Türklerine zarar verip, aslında hakkı olmayan Ermenilere mi fayda sağlayacak? Bugün yaşayan Türklerin Soykırım için suçlanamayacağı aşikar. Fakat pek çok aile, kişi ve işletme Soykırım'daki mülkiyet gaspından hala fayda sağlamaktadır, ve gasp edilen mülklerin büyük bölümünün devlete gittiği, ve üstüne bir de artan askeri güç, siyasi konsolidasyon ve jeopolitik önem gibi avantajlar düşünüldüğünde, bu mülkiyetin

semerelerinden bugün yaşayan Türklerin hala yararlandığı söylenebilir. Bugün yaşayan Türkler, onların devleti, toplumu ve bireyleri bundan faydalandığı ölçüde tazminattan sorumludur. Dahası, bugün Türklerin ezici çoğunluğu, Soykırım'ı yapan ulusal grupla kendilerini özleştiriyorlar. Şayet onlar bu kimliğin olumlu taraflarını kabul edip kutluyorsa, Soykırım geçmişi de dahil bu kimliğin olumsuz taraflarının da sorumluluğunu üstlenmeliler.

Ermenilere verilecek grup tazminatı, belirli Ermenilere, kişisel ölçekte kazanç sağlayacak değildir, aksine Ermenilerin grup olarak gelecekteki yaşam gücüne ve iyileşmelerine destek olmak içindir. Ermenilerin varlığını gerileten ve onu baltalayan Soykırım mirası karşısında, bahsedilenler Ermenilerin hak ettiği şeylerdir.

(5) Soykırım öncesi 'Ermeni Bölgesi' kavramı savunulamaz mı? Her ne kadar geleneksel Ermeni yerleşkesi olan Osmanlı İmparatorluğu'ndaki altı bölge karma nüfusa sahip olsa da buralar uzunca bir süre Ermenilerle ilişkilendirildi ve onlarla tanımlandı ve bu bölgede pek çok yer Ermeni çoğunluğa sahipti. Dahası, Ermeni nüfusu bilinçli politikalarla azaltıldı. Ek olarak, Ermenilerin, Kilikya Bölgesi ve şehirler de dahil olmak üzere Osmanlı İmparatorluğu'ndaki diğer bölgelerde azımsanmayacak bir demografik varlığı söz konusuydu. Nihai bir tazminat paketine hangi toprakların dahil edileceği, diğer yerlerdeki Ermenistan topraklarının Türkiye'de kalacağı gerçeğinden hareketle, Soykırım öncesi demografik dağılımı karşılayabilir. Bu toprakların Ermeni olarak tanımlanmasına karşı olan direnç gerçeklere dayanarak yapılmış nesnel bir analizden değil Ermenileri kavramsal olarak da olsa Osmanlı İmparatorluğu'ndan ve sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nden def eden ve Ermeni topraklarını Türkleştirmekten beis görmeyen soykırımcı ideolojinin devamlılığından kaynaklanıyor.

(6) Tanıma ve/veya özür, Soykırım mirasına yeteri kadar hitap edebilecek mi? Her ikisi de kapsayıcı bir tazminat paketinin esas unsurları olsa da, tek başlarına (a) özellikle maddi anlamda, Soykırım'ın devam eden etkilerine yönelik tam anlamıyla yeterli değildir ve (b) tabiatı gereği, tamiratın maddi çeşitleriyle birlikte olmadıkça istikrarsız bir durum ortaya çıkacaktır keza özür ve tanıma gibi retorik unsurlar sonraki aşamalarda geri alınabilir.

(7) Uzlaşmaya dayalı Ermeni-Türk diyaloğu tazminattan daha iyi bir seçenek midir? Diyalog olumlu bir şey olabilir ve ESTÇG diyaloğa mecra olacak şekilde oluşturulacak bir hakikat komisyonunun, tazminat sürecinin temel mekanizmalarından olacağını düşünüyor, ancak tek başına diyalog o devasa Soykırım mirasına hatip edemez. Gruplar arasında Soykırım mirası gibi derin bir güç asimetrisi bulunuyor ve bu ancak maddi ölçütlerle giderilebilir. Diyalog bu konuyu es geçmekle kalmayacak belki de Ermenilerin tarafında daha da alevlendirecek. Diyalog ilişkilerin geliştirilmesiyle sonuçlanabilir, ancak bu Ermenilerin maddi ve diğer sembolik tazminat taleplerinden feragat etmesi ve Türk devletine ve halkına boyun eğen bir pozisyonu kabul etmesiyle olacaktır.

(8) Türkiye'nin demokratikleşmesi olumlu bir gelişme olacaktır. Fakat bu gelişme, Ermeniler de dahil ülkedeki azınlık gruplarına yönelik tavırları değiştirebileceği ve hatta Türk tarihinde Ermenilerin rolünü kabul etmeye zemin hazırlayabileceği gibi Soykırım'dan kaynaklanan büyük yaraları tek başına tamir edemez. Sadece açık bir tazminat süreci bunu yapabilir. Dahası, birçok tarihi örnekte görüldüğü gibi, demokratik siyasi kurumlar ve pratikler pekala azınlıklara ve diğer harici gruplara yönelik kötü muamelelerle birlikte var olabiliyor. Türkiye'nin demokratikleşmesi, ülke sınırları içindeki ve dışındaki Ermenilere yönelik muameleyi ve politikaların değişeceği anlamına gelmez.

(9) ve (10) Tazminatın kabul edilmesi ya da bu konuda bir çağrı yapılması Türkler nezdinden bir karşı tepki yaratır mı? Toprak talebi Türk devleti ve kimliğinin varlığına yönelik kabul edilemez bir saldırıyı mı temsil ediyor? Şayet iki sorunun da cevabı 'Evet' ise bunun nedeni Ermenilerin tamir hakkını talep ediyor ya da bazı konularda agresif davranıyor oluşu değildir. Soykırım sonrası politikalar ve mülkiyet konusundaki statüko ve Ermenilere boyun eğdirilmesi, Türk devleti ve toplumuna ait kültüre ve kurumlarda öyle yer etmiştir ki tazminat talebi Türklerin haksız yere kurban edilmesi ya da Türklere karşı agresif bir tehdit şeklinde yanlış algılanıyor.

BÖLÜM 7: TAZMİNAT SÜRECİ VE TAZMİNAT OLARAK SÜREÇ

ESTÇG, tazminat sürecine Ermeni Soykırımı Hakikat ve Adalet Komisyonu'nun (ESHAK) kullanılması şeklinde yeni bir yaklaşım öneriyor. Bir hakikat komisyonu tazminatın gerçekleşme ihtimalini artıracak, tazminatın hakiki ve samimi olmasını sağlayacak ve Türk devletinin ve toplumunun rehabilitasyonunu teşvik edecektir ki bu konu yasa ve antlaşma analizlerinin meselesi olmamıştır ve etik meseleler tartışılırken bu konuya sadece değinilmiştir. Dolayısıyla, maddi ve tazminata ilişkin diğer unsurlardan feragat edilmeden, tanıma, özür, diyalog ve Türkiye'nin demokratikleşmesi gibi faydaları kapsayacak bir tazminata yönelik bir istikamet önerilmektedir. ESHAK, tazminat sürecinin aktif katılımcıları olmaları adına Türk kişi ve kurumlarla ilişkiye girecektir, böylece tazminatın yasal ve etik gerekliliklerivle etik karar verme özgürlüğünün bir araya gelmesine imkan sağlanmış olacaktır. Onarıcı önlemlerin Türk halkına dışardan dayatılması yerine tazminat, hakikat komisyonu deneyiminden çıkarak aktarılmış olacak.

ESHAK, 1915'te başlayan olaylarla ilgili inkar ve gizlemeye yönelik yasal bir tartışma açmak niyetinde değildir. Aksine, ESHAK, Ermeni Soykırımı'nın gerçekliğini beyan etmiştir. Bu, Soykırım'ın olup olmadığını tespit etmeye dair bir mekanizma değil – tarihsel deliller geri döndürülemez – daha çok (1) yaşananın ne olduğuna ve ileriye yönelik etkilerine dair tarihsel kayıtları toparlamak ve (2) bugünkü Türkiye ve Türklerin, doğru Soykırım geçmişiyle aynı düzleme gelmelerine yardım etmek ve (3) verilen hasarın onarılmasına yönelik, Türklerle Ermenileri bilinçli bir mülakata sokmak içindir. Soykırım'ın olup olmadığına dair bir sorgulama için değil onun mirasıyla ilgilenmek için bir mekanizmadır. Bu açıdan, 2001'den 2004'e kadar faaliyet gösteren gayrı resmi 'Türk-Ermeni Uzlaşma Komisyonu'ndan ve pek çoklarının, 2009'da Ermenistan-Türkiye arasında imzalanan protokollerle ortaya çıkan 'Tarih Alt Komisyonu'nun dönüşmesinden korktuğu şeyden oldukça farklıdır. Geniş tabanlı, halka açık bir süreç olarak ESHAK, Türk halkına, açık, samimi, inkar baskısından ve yasalarla pekiştirilmiş, geçmişin tutarsız ve yaralayıcı söyleminden azade bir şekilde, Soykırım geçmişiyle – yani kendi tarihiyle - yüzleşmeleri için ilk fırsatı sunuyor. Dolayısıyla bu, devam eden etnik kırımalar ve hiyerarşiyle 'derin bir şekilde bölünmüş' Türk toplumunun, kendisiyle ilgili yeni bir anlayış geliştirerek bu bölünmenin üstesinden gelmesi için bir mekanizmadır. Bu anlamda, ESHAK, Türkiye için hayli verimli bir demokratikleşme motoru olabilir ve Soykırım mirasının yanından geçen yöntemlerin başaramadığı şeyin üstesinden gelebilir.

Uzun vadeli çözümlerin düzeltici çözümlerin düzeltici dürtüleri gerekli olsa da hakikat komisyonlarıyla ilişkilendirilerek sıklıkla yanlış yönlendirilmiştir. Ermeni Soykırımı'nın çözümü, diğer kitlesel katliam ve zulümlerde olduğu gibi hakikat temelli bir adalete odaklanmalıdır, basit bir uzlaşmaya değil. Çözüme yönelik çalışmalar enerjilerini gerçeği açığa çıkarma ve tazminata yönlendirmelidir. Bu, uzlaşma mühim değil anlamına gelmez, ama anlamlı bir uzlaşma, taraflar Soykırım konusunda tartışmanın ötesine geçerek adalet sağlamaya yöneldikleri takdirde elde edilebilir. Adil olmayan bir statükonun kabul

edilmesiyle sağlanan uzlaşma, Soykırım için üretken bir çözüm olmayacak, aksine Soykırım'ın sebep olduğu acıları güçlendirecek ve kurbanları daha da zayıflatıp marjinalleştirecek. Düzgün uzlaşma bir yan üründür, bir odak noktası ya da ESHAK için zaruri bir sonuç değildir. Eğer ESHAK, Ermeni Soykırımı için adaleti sağlayabilir ve bu Ermeni-Türk uzlaşmasıyla sonuçlanmazsa, başarılı olmuş ve en nihayetinde gelecekte bir uzlaşman imkanı için olanak sağlamış olacaktır.

Pratik açıdan ESHAK'ın uygulanması karmaşık olacaktır. Siyasileşen ve kendine özgü bir hal alan Türk-Ermeni Uzlaşma Komisyonu (TEUK) üyeliği önemli bir uyarıda bulunuyor. ESHAK üyelerinin nasıl seçileceği konusu her zaman tartışmalı olacaktır. Ermeniler, Türkler ve iki gruba da dahil olmayan kişiler komisyonda görev almalıdır. Üyelerin siyasi arabuluculardan değil geniş bir ilgi alanını temsil etmesi de bir o kadar önemlidir. ESHAK'ın çıkış noktasını ele alırsak – Ermeni Soykırımı gerçeğinin kabul edilmesi ve mirasıyla yüzleşmek – inkarcıların ESHAK'ta bir rolü olamaz.

ESHAK'ın yetkisi ve limitleri belirlenmek, açıkça ifade edilmek ve Türklerin ve Ermenilerin desteği almak zorundadır. Genel olarak hakikat komisyonları yasal merciler değildir ve dolayısıyla mahkeme çağrısı yollama ve yargılama yetkilerine sahip değildir. Bulgularına dayanarak önerilerde bulunurlar. Ek olarak, bütün hakikat komisyonları ortaya çıkan sonuçlardan kimin sorumlu tutulacağı ve onun önerilerini kimin yerine getireceği sorularını cevaplamak zorundadır.

ESHAK için bir diğer önemli konuysa tazminat için kaynağı kimin sağlayacağıdır. Bu mesele yüksek ihtimalle Türk devleti ve toplumu içinde tartışmaya neden olacak ve bu Türkler arasında müzakereler yapılmasını gerektirecektir.

BÖLÜM 8: KAPSAMLI BİR TAZMİNAT PAKETİ İÇİN ÖNERİLER

ESTÇG, Ermeni Soykırımı tazminatı için, beş maddeye dayanan kapsayıcı bir tazminat paketini önermektedir:

(1) *Ceza*
Bir soykırımın doğrudan sorumlularını cezalandırmak, kurbanların itibarını ve değerini onlara yapılan adaletsizliği resmen dile getirerek tesis etmek adına önemli bir ölçüdür.

(2) *Tanıma, Özür, Eğitim ve Anma*
Türk hükümeti ve suça dahil olan sivil kurumlar resmi bir şekilde Soykırım'ı tanımalı ve özür dilemelidir. Bu edimler, kimin hangi suçu işlediği ve kimin kurban gittiği gibi Soykırım'ın belirli detaylarını da içermelidir. Günümüz Türkiye'sinin Soykırım'la arasındaki bağın doğasını açıkça tespit etmeli ve sorumluluklarını bugünkü Ermenilere açıklamalılar. Türkiye'nin, Soykırım'ı ülkedeki eğitim müfredatının ana unsurlarından biri yapmak da dahil olmak üzere geniş çaplı eğitim girişimlerini ulusal ve uluslararası her seviyede gözetmesi gerekir. Son olarak, Türkiye çeşitli müzeler açıp ülke genelinde Soykırım'ı anma etkinliklerine kaynak aktarmalı ve bu tarz girişimleri, Ermenistan Cumhuriyeti de dahil bütün her yerde desteklemelidir. Ermenilere toprak tazminatı olarak verilmeyecek yerlerdeki tarihi Ermenice yer adları oralara yeniden verilmelidir.

(3) *Ermenilere ve Ermenistan'a destek*
Türk devleti, Ermeni devleti ve kimliğinin uzun vadeli yaşamı için siyasi ve diğer türlü destekleri

küresel anlamda sağlamalıdır. Maddi tazminatın verilmesi ve Türkiye-Ermenistan sınırının 20 yıldır kapalı tutulması gibi diğer zarar verici faaliyetlerin durdurulmasının ötesinde, Türkiye, Ermenistan Cumhuriyeti'ne diplomatik müdafaa ve dış tehditler karşısında Cumhuriyet'e koruma sağlamak gibi olumlu adımlar atmalıdır.

(4) *Türkiye'nin rehabilitasyonu*

Tüm inkar faaliyetlerinin sonlandırılması ve Ermeni ve tüm Türk olmayan grupların itibarının geri verilmesinin ötesinde, Türk devleti ve toplumu, Türk Ceza Kanunu Madde 301 gibi soykırımcı ideolojiye ve Ermenilere yönelik soykırım süreciyle bağlantılı tavır ve uygulamalardan kalan son zerreyi dahi tüm kurumlardan ve kültürel unsurlardan kazımalıdır.

(5) *Mülklerin geri iadesi ve mülkiyet, ölüm ve acılar için tazminat*

Toprak, binalar, işletmeler ve Soykırım sırasında el konulan ve bugün hala var olan taşınır ve taşınmaz mallar geri iade edilmelidir. Yok edilen mülkler ya da yasalara uygun şekilde müsait olmayan mülkler için tazminat verilmelidir. İade edilen ve zararı ödenen mülkiyet için, bu mülkiyetin el konulduğu dönemde semerelerinden faydalanma hakkının kaybedilmesiyle oluşan zararın karşılanması için intifa hakkı tanınmalıdır. Yukarıda tartışıldığı üzere, kişisel ve grup toprak tazminatı, hemhudut toprağın Ermenilere siyasi transferini mümkün kılacak şekilde düzenlenmelidir. Gasp edilen bütün Ermeni Apostolik Kilisesi, Ermeni Protestan Kilisesi ve Ermeni Katolik Kilisesi mülkleri, yer gözetmeksizin geri verilmelidir.

Soykırım sırasında gasp edilmiş ve gaspı yapmış kişilerin doğrudan bugünkü varisi tarafından elde tutulan mülkiyet hariç diğer tüm durumlarda Türk devleti zararı ödemek ve mülkiyet iadesi için bir program geliştirmek zorundadır ve buna toprağı zararın ödenmesi aşamasında iade edilen Türk vatandaşlarının zararının ödenmesini de kapsamalıdır. Bu işlemin maliyeti, ESHAK süreciyle belirlenebilecek bir şekilde, Türkiye toplumu genelinde adil bir şekilde dağıtılmalıdır.

Siyasi olarak transfer edilecek toprağı tespit etmek için birden çok yaklaşım benimsenebilir. ESTÇG, Wilson Hakem Kararı'nın siyasi olarak transfer edilecek toprağın tespit edilmesinde en uygunu olduğu görüşünde. Bu toprağın, tam olarak bir Ermeni devletinin geleceğe yönelik yaşamıyla ilgili faktörleri hesaba katarak belirlenmesi bu raporun esas meselesidir. Dahası, Osmanlı İmparatorluğu'nda bulunan altı geleneksel Ermeni bölgesinin dört parçasının kapsanması, Soykırım öncesi bölgelerdeki karma nüfusu hesaba katmak açısından, altı bölge ve Kilikya şeklindeki tam tazminatta yapılan ciddi bir indirimi temsil ediyor. Toprağın siyasi olarak Ermenistan Cumhuriyeti'ne transferi optimal olanıyken, ESTÇG, Wilson bölgesinin askersizleştirilmesi ve Ermenilere bölgede serbest iktisadi faaliyet ve ikamet etme olanağı sağlanması şeklinde bir alternatif tanımlamıştır.

İade için müsait olmayan mülkiyet için zararın finansal bedeli ve ilgili intifa hakkı (1) belgelenmiş mülkiyet kaybı ve (2) Soykırım öncesi dönemde Ermenilerin çeşitli yerlerde sahip olduğu malların genel seviyesini gösteren tarihi kayıtlardan yapılacak olan dış değer belirlemeye dayanarak kestirilebilir. Bu hesaplama için geniş çaplı analizler ve ortaya çıkmakta ve çalışılmakta olan kayıtların analizi gerektiği için, ESTÇG bu tazminat için şu an için belirli bir rakam sunamıyor. Ölüm ve acı için tazminata gelecek olursak, *Marootian et al. v. New York Life Insurance Company* davasındaki iki yöntemden biri kullanılabilir, sırasıyla 33.358.953.125 $ ve 10.450.000.000 $ ediyor. İlk rakam, New York Life davası yerine ABD İş İstatistikleri Bürosu Enflasyon Hesaplayıcısı kullanılarak düzeltilebilir, böylece nihai rakam 70.030.167.080 $ eder.

Alternatif olarak, mülkiyet kaybıyla ölüm ve acı tazminatı için 1919 Paris Barış Konferansı'nda belirlenen hesaplamalar kullanılabilir. New York Life yönteminin kullanılarak 2014 için uyarlanmış rakam yaklaşık olarak 41.500.000.000 $ ediyor. Eğer bu rakam 1919'dan 1923'e kadar yaşanan Soykırım'ın ikinci aşamasındaki kayıp, ölüm ve acı da hesaba katılarak yüzde 20'lik bir eklemeyle yeniden uyarlanırsa toplam rakam sırasıyla 49.800.000.000 $ veya 104.544.260.400 $ oluyor.

New York Life ve ABD İş İstatistikleri Bürosu yöntemlerine ek olarak, Soykırım zamanında yaşanan kayıp, ölüm ve acı tazminatını hesaplamak ve ileri değerleme yapmak için başka yöntemler de vardır. Aktüel tazminat rakamı bu raporda verilenlerden ya da başka yöntemlerle belirlenmek durumundadır, yasal kararda, siyasi anlaşma ya da ESHAK tavsiyelerinde karar verildiği şekilde nihai tazminat paketini tespit etmek için kullanılacaktır.

GİRİŞ

1. ESTÇG OLUŞUMU VE MİSYONU

Bu metin Ermeni Soykırımı Tazminat Çalışma Grubu (ESTÇG) raporudur. ESTÇG'nin 2007'deki oluşumundan önce 1915-1923 Ermeni Soykırımı tazminatıyla ilgili kısıtlı söylem, soyut toprak iadesi[1] kavramını, sigorta davası[2] gibi sınırlı konuların değerlendirilmesini, genel konunun belirli bir bölümüne eğilen akademik ve diğer çalışmaları[3] ve bazen de konu üzerine değerli ama doyurucu ve detaylı analizler içermeyen kısa çalışmaları[4] içeriyordu. ESTÇG 2007'de tazminat teorisi ve uygulamalarının farklı alanlarından gelen dört uzman tarafından oluşturuldu. Misyonları, Ermeni Soykırımı'yla ortaya çıkan tazminat meselesinin detaylı, kapsayıcı ve sistematik şekilde hazırlanmış ilk analizini yapmaktı.

Ermeni Soykırımı mirası için bir tür tazminin uygun bir deva olacağı konusundaki erken anlaşmadan sonra ESTÇG öncül bir rapor hazırladı ve 2009 sınırlı sayıda dağıtılmak üzere yayımlandı. Taslağın hazırlanmasını üç sempozyum takip etti. Bunların ilki raporu kaleme alan ekipten üç ismin katıldığı, 15 Mayıs 2010'da ABD'deki George Mason Üniversitesi'nde üniversitenin Çatışma Analizi ve Çözümü Enstitüsü'yle ortaklaşa yapılan bir paneldi.[5] İkincisi, dört rapor yazarının ve Ermeni Soykırımı tazminatı konusunda uzman birçok kişinin katıldığı, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Hukuk Okulu'nda Uluslararası İnsan Hakları Kuruluşu aracılığıyla, 23 Ekim 2010 tarihinde tüm gün süren bir sempozyumdu.[6] Üçüncüsüyse iki rapor yazarının katıldığı Ermenistan'ın Yerevan şehrinde, 11 Aralık 2010'da yapılan paneldi.[7] ESTÇG, 2009'daki öncül raporun gözden geçirilmiş ve güncellenmiş hali olan bu nihai raporunu geniş çaplı bir dağıtım için sunuyor.

ESTÇG nihai raporu, Ermeni Soykırımı Tazminatı konusuna sistematik, geniş kapsamlı, derinlikli bir şekilde yaklaşan mevcut tek rapor olmayı sürdürüyor. Rapor tazminat konusunu hukuki, tarihi ve etik perspektifle (sırasıyla 4. 5. ve 6. bölümler) inceliyor, geçici adalet teorisi ve uygulaması esas alınarak üretken bir tazminat süreci için bir plan sunuyor (7. bölüm) ve somut bir tazminat paketi önerisinde bulunuyor (3. ve 8. bölümler). Rapor ayrıca Ermeni Soykırımı (1. bölüm) ve ondan kaynaklanan hasar ve bugünkü etkisiyle (2. bölüm) ilgili arka plan bilgisi veriyor. Bu rapor, yaygın dağıtımıyla birlikte Ermeni Soykırımı'yla ilgili siyasi söylemlerdeki ve akademik çalışmalardaki büyük bir boşluğu doldurmuş oluyor. Raporda sunulan analizlerden, sadece, bir çözüm sürecindeki siyasi

1 Örnek olarak bakınız, 'Document Two: Four Questions to Vazgen Manukian', Gerard J. Libaridian (ed.), Armenia at the Crossroads: Democracy and Nationhood in the Post-Soviet Era – Essay, Interviews and Speeches by the Leaders of the National Democratic Movement in Armenia (Watertown, MA, U.S.A.: Blue Crane Books, 1991), sayfa 39-46 ve 40-42; Monte Melkonian, The Right To Struggle: Selected Writings of Monte Melkonian on the Armenian Natiional Question, Markar Melkonian (ed.), 2. baskı (San Francisco, CA, U.S.A.: Sardarabad Collective, 1993), sayfa 13, 61-62.

2 Örnek olarak bakınız, Henry Weinstein, "Insurer Settles Armenian Genocide Suit: New York Life Will Pay $20 Million to Victims' Heirs and to Nine Civic Organizations", Los Angeles Times, 29 Ocak 2004, http://articles.latimes.com/2004/jan/29/local/me-genocide29 (9 Eylül 2014'te ulaşıldı); Vince Lovato, "Genocide Families to Receive $17M Payout," The Burbank Leader, 15 Ekim 2005, http://articles.burbankleader.com/2005-10-15/news/blr-genocide15_1_armenian-genocide-armenian-americansaxa-group (9 Eylül 2014'te ulaşıldı.)

3 Örnek olarak bakınız, Kevork K. Baghdjian, La Confiscation par le Governement Turc des Biens Arméniens Dits "Abandonnés" (Montreal, Quebec, Canada: K. K. Baghdjian, 1987).

4 Dickran Kouymjian, "Confiscation of Armenian Property and the Destruction of Armenian Historical Monuments as a Manifestation of the Genocidal Process," Ermeni Forumu 1:3 (1998): 1-12.

5 "Beyond the Protocols: The Armenian Genocide Reparations Study Group and Armenian-Turkish Relations", George Mason Üniversitesi, Çatışma Analizi ve Çözümü Enstitüsü, Arlington Kampüsü, 15 Mayıs 2010.

6 "The Law, Ethics, and Politics of Making Amends," Ulsulararası İnsan Hakları Hukuku Birliği, Hukuk Fakültesi, Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles, 23 Ekim 2010.

7 "The Armenian Genocide Reparations Study Group," Erebuni Salonu, Yerevan, Armenia, 10 Aralık 2010.

seçenekleri ve kendi rollerini değerlendiren Türk ve Ermeni çevrelerinin dışındaki kişilere fayda sağlamakla kalmayacak, aynı zamanda bu rapor Türk ve Ermeni bireylere ve ayrıca sivil topluma ve siyasi kurumlara, anlamlı bir çözümü destekleyecek, bilgi, analiz ve Ermeni Soykırımı meselesiyle sistematik bir şekilde ilgilenebilecekleri araçları temin edecek.

ESTÇG üyelerinin, tazminatın, Ermeni Soykırımı mirasına ilişkin çözüm için temel teşkil ettiğine yönelik ilk uzlaşıları, üyelerin paylaştıkları, tazminatın her hangi büyük ölçekli bir insan hakları ihlalinden kaynaklanan zararın onarılması için oldukça önemli olduğu fikrine, bu düşüncenin neden geçerli olduğuna dair fikir birliğine vardıkları üç özel nedene ve Ermeni meselesinin bu üç kriteri sağladığı yönündeki kabullerine dayanır. Birincisi, verilen hasarın doğası ve/veya ihlalle iyileştirme arasında geçen zaman nedeniyle pek çok davada tazminat, onarımın birincil ya da en uygun yoludur. Örneğin, 1904-1907 Herero Soykırımı'ndan[8] beri çok zaman geçmiştir ve bunu doğrudan gerçekleştiren ve bu suçtan yargılanabilecek kişilerin hiçbirisi bugün yaşamamaktadır. Geriye kalan sadece tazminattır ki bu, Soykırım'ın neden olduğu zarara yönelik maddi (finansal tazmin ve destek, güvenlik garantisi, yatırım, vb.) olduğu kadar sembolik (tanıma, özür, eğitim, vb.) ölçütler şeklinde anlaşılmalıdır. Durum, Ermeni Soykırımı için de oldukça benzerdir. İkincisi, Soykırım gibi kitlesel insan hakları ihlallerinin neden olduğu zarar ister istemez zayıflatıcı bir etki bırakır. Kurban grup, kalıcı birtakım onarıcı önlemler olmadan, kişi veya grup bazında baş edilemez zorluklarla karşılaşır. Kişiler fakirliğe sürüklenebilir ve uzun vadeli travmatik etkilerle karşı karşıya kalabilir, diğer yandan topluluk kendini geleceğe taşıyabilecek unsurlardan yoksun kalabilir. Soykırımın kendisi, cinayetle ve travma yaşatarak bir topluluğu yok etmeyi amaçlar, fakat aynı zamanda o topluluğun sosyal, siyasi, iktisadi, kültürel, eğitimsel ve ruhani kurum ve ilişkilerini de yok etmek ister. Bu yıkıcı sürecin yarattığı güç zaman içinde yoğunlaşır. Zarar sadece (kısmi olarak), kurban topluluğun iyileştirilmesi ve uzun vadeli yaşam gücüne destek verecek şekilde, tazminat yoluyla onarılabilir. Topluluk olarak Ermenilere verilen akıl almaz zararın değerlendirmesi (2. ve 6. Bölüm) bu kriterin uygulanabilirliğine destekliyor. Üçüncü, fail grup, kitlesel insan hakları ihlalleriyle, kendi kendine, sebep olduğu zarar kadar iyileştirme sağlamak gibi bir yükümlülük dayatır. 4. Bölümde ele alındığı üzere, soykırım gibi kitlesel insan hakları ihlallerinde zaman aşımı söz konusu değildir. Fail grup tazminat vererek ifa edene dek yükümlülük baki kalır. Ermeni Soykırımı faillerinden küçük bir grubun, Soykırım'ın ikinci dönemi öncesine denk düşen, 1919'da[9] başlayan ve boşa çıkan bir seri yargılamadan başka, Türk devleti ve toplumu Soykırım için bir onarım sağlamadı. Aksine, on yıllar süren, geniş çaplı sistematik bir inkâr kampanyası[10] aracılığıyla tarihsel gerçekleri tanımayı bile reddetti.

8 Bu meselede, ilk soykırım 20. yüzyılda başladı, bakınız Horst Drechsler, "The Herero Uprising," Frank Chalk and Kurt Jonassohn (eds.), The History and Sociology of Genocide: Analyses and Case Studies (New Haven, CT, USA: Yale University Press, 1990), sayfa 231-248; Dominik Schaller, "The Genocide of the Herero and Nama in German South-West Africa, 1904-1907" Samuel Totten and William S. Parsons (eds.), Centuries of Genocide: Essays and Eyewitness Accounts, 4. baskı (New York, NY, USA: Routledge, 2013), sayfa 89-114.

9 Vahakn N. Dadrian, The History of the Armenian Genocide: Ethnic Conflict from the Balkans to Anatolia to the Causasus, (Providence, RI, USA: Berghahn Books, 1995), sayfa 303-343; Taner Akçam, A Shameful Act: The Armenian Genocide and the Question of Turkish Responsibility (New York, NY, USA: Metropolitan Books/Henry Holt, 2006), sayfa 207-376; Vahakn N. Dadrian ve Taner Akçam, Judgment at Istanbul: The Armenian Genocide Trials (New York: Berghahn Books, 2011).

10 Bakınız, uzun süreli Ermeni Soykırımı'nı inkar kampanyasındaki özel olaylar ve bu kampanyaın genel tarihiyle ilgi pek çok akademik çalışmadan sadece bazıları: Richard G. Hovannisian, "The Armenian Genocide and Patterns of Denial," Richard G. Hovannisian (ed.), The Armenian Genocide in Perspective (New Brunswick, NJ: Transaction Books, 1986), sayfa 111-133; Speros Vryonis, Jr., The Turkish State and History: Clio Meets the Grey Wolf, 2. baskı (New Rochelle, NY: Aristide D. Caratzas, 1993), sayfa. 79-118; Roger W. Smith, Eric Markusen, and Robert Jay Lifton, "Professional Ethics and the Denial of the Armenian Genocide," Holocaust and Genocide Studies 9:1 (1995): 1-22; William H. Honan, "Princeton Is Accused of Fronting for the Turkish Government," The New York Times, 22 Mayıs 1996, http://www.nytimes.com/1996/05/22/nyregion/princeton-is-accused-of-fronting-for-the-turkish-government.html (10 Eylül 2014'te ulaşıldı); Eric Schmitt, "House Backs Off on Condemning Turks' Killing of Armenians, 20 Ekim 2000, http://www.nytimes.com/2000/10/20/world/house-backs-off-on-condemning-turks-killing-of-armenians.html (10 Eylül 2014'te ulaşıldı); Kim Willsher and Sam Jones, "Turkey Warns France over Armenian Genocide Law," The Guardian, 24 Ocak 2012 http://www.theguardian.com/world/2012/jan/24/turkey-warns-france-armenian-genocide (10 Eylül 2014'te ulaşıldı), (Bu makale, 2001'de Fransa'nın Soykırımı tanıması ve yine Fransa'da 2012'de soykırımın varlığını inkar etmeyi suç sayan yasanın geçmesi üzerine bir tepkiydi.)

2. KÜRESEL TARİHİ BAĞLAMDA ERMENİ MESELESİ

Bu rapor kapsayıcı ve derin bir analiz geliştirmek için, kitlesel insan hakları ihlalleriyle, adalet ve tazminatla ilgili uluslararası hukuk, geçiş hukuku, siyasi doktrin ve etik alanında geniş yelpazede zengin bir literatüre bakıyor. Ermeni Soykırımı'nı özel bir durum olarak ele almak yerine, hakkındaki değerlendirmeyi genel hukuki, siyasi ve etik prensiplere göre belirliyor. Ermeni Soykırımı'nın bu şekildeki teorik kavramsallaştırması, onun dünya tarihindeki konumunu da yansıtıyor. Artık her hangi bir kitlesel insan hakları ihlali davasına, onu izole ederek yaklaşmak mümkün değil. 'İnsanlığa karşı suç' kavramında ifade edildiği gibi – bu kavram ilk olarak Ermeni Soykırımı'na göndermede bulunarak, mühim bir uluslararası siyasi bağlamda kullanılmıştır[11], kitlesel insan hakları ihlalleri sadece hedef aldığı kurbanları etkilemekle kalmaz, tüm insanlığı etkiler. Geçtiğimiz elli yılın çokça övülen siyasi, toplumsal ve teknolojik yenilikleriyle birlikte bugün paylaştığımız dünyayı geniş bir insan hakları ihlalleri gamı şekillendirmiştir. Bugünkü dünyanın sahip olduğu toplumsal, siyasi, iktisadi ve askeri durum ve yapı önceki yüzyılların soykırım, kölelik, sömürgecilik, apartheid, insan kaçakçılığı, kitlesel tecavüz, iktisadi sömürü, çirkin borç, saldırgan savaş ve cinsiyet, ırk, inanç temelli ve başka türlü baskı pratiklerinin yansımasıdır. Bu güçler tüm şiddetiyle var olmaya devam ediyor. Bugün bir topluluk yarın diğeri, kendilerine özgü mağduriyetlerin sonuçlarıyla, kurumları ve yapısıyla bu mağduriyetleri pekiştiren bir küresel bağlamda mücadele ediyor. Dünyanın demografik yapısı bu süreçleri yansıtırken, çok sayıda uluslararası sınırın kökeni doğrudan soykırımda, sömürgecilikte ya da saldırgan savaşlarda bulunabilir. Tekil gruplar ve çapraz gruplar için mağduriyet daha da çok mağduriyet yaratırken, geniş çaplı tarihsel cezasızlık, güç, zenginlik ve güvenlik için temel oluşturuyor.

Zararı bir sürü grubun hesabında birleştiren küresel düzenin tanınması, küresel bir tazminat hareketinin[12] yükselişine ilham kaynağı oldu. Bu hareket, Ermeni meselesinin ötesinde, Holokost'tan, Amerika ve Avusturalya'daki yerli halkların soykırımına, Japonya'nın seks kölesi yaptığı 'Rahatlatıcı kadınlar' ve ABD'deki kölelik ve zencilerin beyazlarla aynı etkinliklere katılmasını önleyen Jim Crow engeline, Güney Afrika Apartheid rejimine, kırılgan 'Üçüncü dünya' halkları üzerine yolsuz liderler tarafından yıkılan çirkin borçlara ve diğer sömürücü uluslararası figürlere[13] kadar farklı insan hakları ihlalleri örneklerine odaklanan çeşitli tazminat hareketlerini temasa geçirdi ve birleştirdi. Bu hareketin ortaya çıkardığı perspektiften hareketle, şu açık bir şekilde ortaya çıkıyor: Söz konusu bir insan hakları ihlalinin safi bitişi, sonrasında bazen alınan cezai yargılama önlemleri, tarihsel söylemde geçmiş ihlallerin kabul edilmesi ve hatta bir ihlalin hemen akabinde ya da ondan çok zaman sonra yapılan olumlu siyasi uyarlamalar dahi belirli bir gruba veya daha geniş bir insan grubuna verilen zararı karşılamıyor. Dünya düzeninin ve yerel koşulların çarpıttığı, uyuşturduğu ve bir baskı ve yıkım mekanizmasına dönüştürdüğü sistem, ancak tazminat yoluyla tersine çevrilebilir ya da değiştirilebilir. Sadece, yaşadığımız dünyanın esas unsurlarının toplumsal ve siyasi yıkım ve baskıyla şekillendiğini kabul etmek yeterli değil. Bu güçlerin üstesinden gelinmeli ve bu düzen tersine döndürülmeli. Tarihsel gerçekler onlar hakkında yazılanlar aracılığıyla değil, bu gerçeklerin bildiğimiz kadarıyla, dünya üzerindeki süre gelen derin maddi ve yapısal etkileriyle ortaya çıkar. Bugünün kemikleşmiş sorunlarına

11 Bakınız, Akçam, A Shameful Act, sayfa 221 (tüm alıntı için bakınız Dipnot 9).

12 Bu belki de ilk kez 10 Aralık 2005'teki sempozyumda fark edildi, "Whose Debt? Whose Resonsibliity?," Worcester Devlet Üniversitesi 10 Aralık 2005.

13 Örnek olarak bakınız, Armenian Review, "Küresel Tazminat Hareketleri" özel sayısı, 53:1-4 (2012): Henry C. Theriault, "Introduction: The Global Reparations Movement": 1-10; Jermaine McCalpin, "Reparations and the Politics of Avoidance in America": 11-32; Kibibi Tyehimba, "Reparations ot People of African Descent in the United States": 33-51; Haruko Shibasaki, "Reparations and Comfort Women Victims of the Japanese Army": 53-61; Diana Lenton, Walter Delrio, Pilar Pérez, Alexis Papazián, Mariano Nagy, and Marcelo Musante, "Argentina's Constituent Genocide: Challenging the Hegemonic National Narrative and Laying the Foundation for Reparations to Indigenous Peoples": 63-84; M. P. Giyose, "The Debt to the Indebted: Reparations, Odious Debt, and Their Global Implications": 167-191; Patrick K. Sargent, "Debt Cancellation as Reparation: An Analysis of Four Cases": 193-205.

tatmin edici bir şekilde hitap etmek için her zaman tarihsel yanlışları işin içine katmalıyız: Güncel adalet tarihsel adalettir. Küresel bir süreç olarak tazminat, dünyayı yıkıcı ve baskıcı yapılardan ve kalıplardan uzaklaştırıp onu uluslararası insan hakları hukukuna ve en iyi siyasi ve etik düşüncelerimize yönelterek, insan haklarını yücelten bir küresel düzene doğru yeniden işlemek için zaruridir.

Evrensel bir tazmin sürecinin derhal gerçekleşme ihtimalinin düşük olduğunu düşünerek, tekil gruplar için tazminat bu anlamda önemli bir rol oynayabilir. Her bir onarım, küresel düzeni daha kapsayıcı bir adalete taşıyacak ve sonraki tazminatlar için bir salınım yaratacak. Bu olmadan küresel adalet eksik kalacak. Öncül bir dava olarak bu yol diğer kitlesel insan hakları ihlallerine ilişkin hareketler için faydalı bir model sunabilir. Tazminat, paralel ve çoğu zaman iç içe geçmiş soykırım ve bahsedilen diğer kitlesel zulüm süreçlerinden kaynaklanan küresel statükoya bağlı içsel yıkıma hitap eden, daha derin bir dönüştürücü süreç olarak işler. Belirli her grup tazminatı süreci yukarıda aktarılan, bu baskıcı ve yıkıcı güçlerin yapılandırdığı dünyadan uzak ve daha adil ve insan haklarına saygılı bir dünya düzenine[14] doğru ilerleyen daha geniş bir küresel onarım sürecinin bir parçasıdır.

Ermeni meselesini, coğrafi ve tarihi olarak geniş bir insan hakları ihlalleri toplamının parçası olarak algılamanın Türkiye için önemli olası sonuçları olacaktır. İlerici Türk aydınlar ve aktivistler özel olarak bu duruma odaklanmaktadır. Türklerin geçtiğimiz yüzyıldaki diğer pek çok soykırıma vurgu yaparak sorumluluktan kurtulmasını engelleyen bu yaklaşım takdire şayandır. Ne var ki, bu raporu sunarak ESTÇG, Ermeni meselesinin diğerlerinden biri olduğunu ve tazminat konusunda sorumlu olan Türkiye bu açıdan istisna değildir. 19. ve 20. Yüzyılda yapılan soykırımların faillerinin listesi uzun, ama birkaçını söylemek gerekirse: Amerika Birleşik Devletleri (Amerika yerlileri), Kanada (Kanada yerlileri), Avusturalya (Tazmanyalılar ve Aborijinler), Arjantin (Mapuçeler ve diğer gruplar), Almanya (Herero ve Holokost), Sovyetler Birliği (Ukrayna), Japonya (Nanjing Katliamı), Endonezya ('komünistler', Doğu Timur), Bangladesh (Beygalliler), Paraguay (Açeler), Kızıl Kmer (Kamboçya), Guatemala (Mayalar), çeşitli Güney Amerika ülkeleri (Amazon bölgesi yerli halkı), Çin (Tibet), Sırplar (Boşnaklar), Hutu (Rwanda), Rusya (Çeçenya) ve Sudan (Nuba Dağları, Darfur). Sadece Holokost ve Kanada yerlileri için (oldukça kısmi) anlamlı bir tazminat verildi. Türkiye'yi Ermeni Soykırımı için hesap vermeye çağıran ve Türkiye'nin adil olmayan bir şekilde şeytanlaştırılmasını temsil eden bu rapor ve diğer çabaların çok uzağında, Türkiye için, bir insan hakları timsali olarak daha adil yeni bir küresel düzen kurmak adına önderlik etme imkanını sunuyor.

3. NİHAİ RAPORUN ZAMANLAMASI

ESTÇG'nin nihai raporunun bu noktada yayımlanması birkaç nedenden ötürü özellikle yerindedir. Bu nedenlerden en bariz olanı 2015'in Ermeni Soykırımı'nın başlangıcının 100. yıl dönümü olması. Bu açıdan 2015, Ermeniler ve Türkler arasında büyük bir ilgi görecek ve aynı zamanda meseleye dair küresel anlamda önemli bir dikkat unsuru olacak. Bu nedenle 2015, bu meseleye yönelik özgün bir girişimde bulunmak için bulunmaz bir fırsat sunuyor. Dahası, Soykırım'ın başlangıç tarihinden bu yana bir asır geçmiş olduğu gerçeği, arkada bıraktığı mirası çözmek için karar verici bir harekete ihtiyaç olduğunu açıkça gösteriyor.

Yaşadığımız dönemde inkâra odaklanmanın ötesine geçmek için de bir fırsat sunuyor. On yıllardır, Soykırım'la ilgili esas endişe inkâr olageldi. Bu meseleye dair yapılan aktivizmin büyük bölümü Soykırım'ın tarihi bir gerçek olarak tanınmasını amaçlıyordu. Wilson Tahkim Kararı'nın dışında tazminat konusu çok nadiren zikredildi, tazminat konusunda kapsayıcı bir yaklaşımsa asla Ermeni

14 Bakınız, Henry C. Theriault, "Against the Grain: Critical Reflections on the State and Future of Genocide Scholarship," Genocide Studies and Prevention 7:1 (2012): 123-44 ve 141-42.

organizasyonlarının, siyasi partilerinin ve diğer kurumların sağladığı resmi platformların bir maddesi olamadı. Fakat bugün işler değişti. Ermeni Soykırımı, on seneden fazla bir zaman önce başlayan bir gelişmeyle, saldırgan bir inkâr kampanyasıyla altı oyulan tartışmalı bir davadan soykırım çalışmaları alanında temel referans davasına dönüştü.[15] Dünya genelindeki sorumluluk sahibi akademisyenler, aktivistler ve politika yapıcılar tarafından tanındı ve karşılaştırmalı soykırım tarihi alanında rutin bir şekilde ele alındı. Şimdi odaklandığımız noktayı tali bir olgu olarak inkardan uzaklaştırmak ve Soykırım'ın kendisini düşünmek ve irdelemek için neler yapılması gerektiğini tespit etmek mümkün.[16] İnkâr, Soykırım ele alındığı müddetçe esas mesele olarak kaldıkça, tazminat konusu marjinalleşti. Şimdi ilgi başka yöne kaydı, tazminatsa artık gündemde. Bu tespit, Ermenistan-Türkiye arasında normalleşme adımı olarak tabir edilen 2009 diplomatik protokollerine[17] yönelen ana eleştirilerden biriyle geçerli olmuş oldu. Madde iki ülke arasındaki mevcut sınırın sabit olduğuna dairdi.[18] Şayet protokoller Ermenistan tarafından kabul edilirse, içeriğindeki bu fıkra Ermenistan Hükümeti'nin toprak talebinde bulunmasını engelleyecekti. Protokollerdeki bu açık şart, Ermenistan-Türkiye arasındaki sınırı onaylarken, Ermeni Soykırımı'nın mirasına dair Türklerin zihninde tazminatın ne denli temel noktada olduğunu ortaya çıkarıyor. Protokoller yoluyla toprak talebini engelleme çabası, Türk hükümetinin toprak talebinin haklı görüleceğine yönelik korkularını gösteriyor.

Holokost kurbanları ve akrabaları için 1990'larda İsviçre bankalarına yapılan tazminat taleplerini takiben[19], 2000'ler sigorta şirketlerine ve bankalara yönelik taleplerin ödenmesi ve terk edilmiş hesaplardaki fonların Ermeni Soykırımı kurbanlarının hak sahiplerine aktarılması için açılan hukuk avalarına tanık oldu.[20] Bu çalışmalar Ermeni toplumunun dikkatini çekti ve Soykırım için tazminat fikrini popülerleştirdi. Davalar sadece kişisel kayıplara odaklanmış olmasına rağmen çok daha kapsamlı olan grup tazminatı konusunda toplumun ilgisi artırmak için kapı açtı.

Ermenistan Cumhuriyeti'nin son dönemde takındığı resmi tavırsa tazminat konusunda yeni bir açık sözlülük olduğunu gösteriyor. Her ne kadar, her hangi bir toprak talebinden vazgeçilmesini öngören maddeler bulunduran, içeriğinde Soykırım tarihi şüpheli gösterilen ve bu tarihinin Ermenilerle Türklerin ortak çalışacağı 'hükümetler arası ikili komisyon' altındaki 'tarih alt komisyonu' tarafından ileri bir araştırmaya tabi olması gerektiğini söyleyen 2009 diplomatik protokolleri Devlet Başkanı Serj Sarkisyan[21] tarafından kuvvetli bir şekilde desteklenmiş olsa da, kendisinin açıklamaları tazminata

15 Bu pek çok yolla yansıyor, Encyclopedia of Genocide (Israel W. Charny [ed.], 2 vols [Santa Barbara, CA, USA: ABC-CLIO, 1999]) gibi standart referans kitaplardan tutun, Samatha Power'In Pulitzer Ödülü sahibi "A Problem from Hell": America and the Age of Genocide (New York: Basic Books, 2002) kitabına kadar, Ermeni meselesine verilen önem (tüm sayfaların onda birini kaplıyor), ek olarak, sadece Ermeni Soykırımı üzerine bir ders değil Clark Üniversitesi Strassler Holokost ve Soykırım Çalışmaları Merkezi'nde bir kürsü...

16 Henry C. Theriault, "From Unfair to Shared Burden: The Armenian Genocide's Outstanding Damage and the Complexities of Repair," Armenian Review 53:1-4 (2012): 121-166 ve 125-127.

17 İki protokol, 'Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti Arasında Diplomatik İlişkilerin Kurulmasına Yönelik Protokol' ve 'Türkiye Cumhuriyeti ile Ermenistan Cumhuriyeti Arasında İlişkilerin Geliştirilmesine Yönelik Protokol' http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-tr/dv/1006_10_/1006_10_en.pdf (16 Eylül 2012'de ulaşıldı). "İki ülke arasındaki mevcut sınırlar" ile ilgili fıkra ilk belgededir.

18 "Poll: Over 90% of Armenian Americans Oppose Protocols," Asbarez, 2 Ekim 2009, http://asbarez.com/71343/poll-over-90-o-farmenian-americans-oppose-protocols/ (10 Eylül 2014'te ulaşıldı).

19 Bakınız, Michael J. Bazyler, Holocaust Justice: The Battle for Restitution in America's Courts (New York, NY, USA: New York University Press, 2003).

20 Bu konuda bakınız, Hrayr S. Karagueuzian ve Yair Auron, A Perfect Injustice: Genocide and Theft of Armenian Wealth (New Brunswick, NJ, USA: Transaction Publishers, 2009); "Heirs of Armenian Genocide Victims Vile Lawsuit against German Banks," Asbarez, 17 Ocak 2006, http://asbarez.com/53109/heirs-of-armenian-genocide-victims-file-lawsuit-against-german-banks/ (10 Eylül 2014'te ulaşıldı).

21 Emil Sanamyan, "President Sargsyan Promotes Turkey Protocols in Diaspora Meetings," The Armenian Reporter, 6 Ekim 2009, http://www.reporter.am/go/article/2009-10-06-president-sargsyan-promotes-turkey-protocols-in-diaspora-meetings--updated- (10 Eylül 2014'te ulaşıldı).

destek verdiğini göstermiştir. (1) Başkan, Mevcut sınırın onaylanması maddesine ilişkin endişelere yönelik, protokolleri savunurken, "Ermenistan ve Türkiye arasındaki mevcut sınır uluslararası hukukun hâkim normlarına göre çözülecektir. Protokoller bunun dışına çıkmaz."[22] Her ne kadar bu açıklamanın protokollerdeki maddenin, sınırı belirlemek üzere kullanılacak yasal bir yöntem olarak önerdiği söylenebilirse de diğer yandan açıklamada sınır meselesinin hala çözüme kavuşmamış ve uluslararası hukuk mekanizmalarının konusu olduğunu kabul ediyor. (2) Uluslararası Soykırım Araştırmacıları Birliği başkanının protokollerle ilgili endişelerine cevaben 11 Kasım 2009'da yaptığı açıklamayla Başkan Serj Sarkisyan, bir yandan "Soykırım gerçeğinin kendisi hiçbir şekilde (ikili) komisyonun gündem maddesi olmamıştır" derken, diğer yandan da tarih alt komisyonunun amacının "Soykırım('ın) sonuçlarını gidermek" olması gerektiğinden, yani bir tazminat sürecinden bahsetti.[23] (3) Bu açıklamadan bir sene sonra, ilk Ermeni Cumhuriyeti'ne, bugün Türkiye'nin doğusu olan topraklarda olmak üzere (Bölüm 5'e bakınız) yasal unvanını veren Wilson Tahkim Kararı'nın 90. yıl dönümünde, Başkan daha da ileri adım atarak Tahkim Kararı için şu tabirleri kullanır:

> *"Tarihi adaleti yeniden tesis etmek ve Osmanlı İmparatorluğu'nda yapılan Ermeni Soykırımı'nın sonuçlarını gidermek için anımsanan, ulusumuz için 20. yüzyılın en mühim olaylarından biri... Tahkim Kararı, Ermenistan'ı tanımlamış ve sınırlarını uluslararası düzeyde tanımıştır ki bu sınırlar Ermeni halkının Mets Eghern (Ermeni Soykırımı) cehenneminden geçerek devletlerini kurdukları yerdir."*[24]

Tahkim Kararı aracılığıyla ilk Ermeni Cumhuriyeti'ne tahsis edilen topraklar, bu açıdan, Soykırım için ve onun sebep olduğu hasarı tazmin etmek için uygulanan bir tazminat yöntemiydi ki bu karar adaleti sağladı ve Ermeni halkının iyileşmesine destek verdi.[25] Tahkim Kararı, 'Ermeni halkının kayıp anayurda duyduğu özlem' için bir 'yasal güç' verdi. Başkan'ın görüşleri, bu toprakların Ermenilerin elinden gitmesinin, yasal bir süreç değil 'gaddarlık ve kaba kuvvet'[26] sonucu olduğu gerçeğinin de altını çiziyor. Bunun ötesinde, Başkan, "Bu tarihi karar üzerine yapılan analiz ve bilimsel çalışmalar büyük bir öneme sahiptir" dedi.[27] Bu açıklama, Tahkim Kararı'nın bugün de geçerli olduğunu belirtmekle kalmıyor aynı zamanda bu kararın yeniden ele alınmasının – bu raporda yapıldığı üzere – yüksek öncelikte olduğunun da altını çiziyor. Diğer resmi görevliler de tazminatın önemini açıkça ortaya koydu. Ermenistan Genel Savcısı Aghvan Hovsepyan, Yerevan'daki 2. Pan-Ermeni Avukatlar Forumu'nda konuşarak, Soykırım meselesinin çözümünün, maddi onarım ve toprak talebini içerecek şekilde, tanımanın ötesine geçmesi gerektiğini vurguladı.[28]

Genel olarak tazminata ve özel olaraksa grup tazminatına dönük kamusal, akademik ve politik büyük ilgi, ilk defa, tarihi meseleler ve inkar yerine Ermeni Soykırımı için tazminata yoğunlaşan ve

22 Serzh Sargsyan, "Address of the President of Armenia to the People of the Republic of Armenia and All Armenians," basın bildirisi, 10 Ekim 2009, http://www.president.am/en/press-release/item/2009/10/10/news-751/& (10 Eylül 2014'te ulaşıldı).

23 Serzh Sargsyan, "The Letter of the President Serzh Sargsyan to Prof. William Schabas, Ph.D President, International Association of Genocide Scholars," 11 Kasım 2009, http://www.president.am/en/press-release/item/2009/11/13/news-824/ (14 Eylül 2014'te ulaşıldı).

24 Serzh Sargsyan, "Address of President Serzh Sargsyan to the Conference Dedicated to the 90th Anniversary of Woodrow Wilson's Arbitral Award," November 22, 2010, http://president.am/en/press-release/item/2010/11/23/news-1316 (10 Eylül 2014'te ulaşıldı).

25 A.g.e.

26 A.g.e.

27 A.g.e.

28 Aghvan Hovsepyan, "Recognition of the Armenian Genocide Shall Have a Perfect International-Legal Provision," 2. Pan-Ermeni Avukatlar Forumu'ndaki konuşma "Ahead of the 100th Anniversary of the Armenian Genocide" konferans, Yerevan, Armenia, 5-6 Temmuz 2014,5 Temmuz'da, http://www.genproc.am/en/169/item/7894/ (14 Eylül 2014'te ulaşıldı).

son senelerde giderek artan akademik sempozyumlar, konferanslar ve panellerde yansımasını buldu. 2005'te[29] yapılan ve Ermeni Soykırımı üzerine bir makalenin[30] sunulduğu küresel tazminat konferansı; ESTÇG'nin 2010 yılında düzenlediği 3 program ve Kasım 2010'da Başkan Serj Sarkisyan açılışını yaptığı ve kendisinin önceki paragraflarda ele alınan açıklamaları yaptığı, Wilson Tahkim Kararı çalışmalarına odaklanan konferans[31], bu minvaldeki önemli örnekler. Bunları takiben Aralık 2010'da Ermenistan Dışişleri Bakanlığı'nın Yerevan'da düzenlediği, 'Soykırım Suçu: Önleme, Mahkum Etme ve Sonuçları Giderme' başlıklı konferansta tazminat konusu da tartışıldı.[32] Tazminatı ele alan diğer programlar içinde Kaliforniya Berkeley Üniversitesi'nde Ekim 2011'de yapılan 'Hukuki Boyutta Geçmişin Mevcudiyeti' sempozyumu da vardı.[33] Şubat 2012'de Lübnan, Antelias'ta yapılan ve Ermeni Soykırımı için tazminat konusunun tartışıldığı konferans Ermeni Apostolik Kilisesi Kilikya Gatoğigosluğu tarafından düzenlendi ve birçok uluslararası hukuk uzmanı bir araya gelerek tazminat için yapılacak hukuki takip yollarını değerlendi.[34] Ermesi Soykırımı Müzesi Enstitüsü'nün Mart 2013'te Yerevan'da bir araya getirdiği akademisyenlerin yaptığı uluslararası toplantıda tazminat öne çıkan konulardan biriydi.[35] Daha önce de bahsi geçen 2013'teki 2. Pan-Ermeni Avukatlar Forumu'nun düzenlediği 'Ermeni Soykırımı'nın 100. Yıl Dönümüne Doğru' konferansı, Soykırım'a ilişkin esas amacın 'sonuçların giderilmesi', yani tazminat olması gerektiği yönünde bir sonuç bildirisiyle kapandı.[36]

Benzer şekilde, geçtiğimiz beş sene içinde Ermeni Soykırımı için tazminat konusunda çok sayıda yayın vardı. Hrayr S. Karagueuzian ve Yair Auron'un 'Mükemmel Adaletsizlik: Soykırım ve Ermenilerin Zenginliğinin Gaspı' kitabı (A Perfect Injustice: Genocide and Theft of Armenian Wealth) 2009'da yayımlandı.[37] Kitap, Soykırım'da öldürülmüş olanların hak sahiplerine ödenmeyen sigorta taleplerine yoğunlaşıyor ve el konulan Ermenilerin yabancı bankalardaki varlıklarına dikkat çekiyor. Sonraki iki senede ek olarak konuyla ilgili iki yayın daha yapıldı: Kevork K. Baghdjian'ın 'Ermeni Mülklerinin Gaspı' (The Confiscation of Armenian Properties by the Turkish Government said to be abandoned)[38] ve Uğur Ümit Üngör'le Mehmet Polatel'in 'Müsadere ve Yıkım: Jön Türklerin Ermeni Mülklerini Gaspı' (Confiscation and Destruction: The Young Turk Seizure of Armenian Property)[39]... İlki, Baghjian'ın 1987'de Fransızca olarak yayımlanan çalışmasının[40] geliştirilmiş bir İngilizce tercümesidir ve el konulan malların değeriyle ilgili önemli bir tahminde bulunur. İkinciyse, ulusal ve yerel ölçekteki müsadere süreci

29 Bakınız, Dipnot 12

30 Henry C. Theriault, "Land-based Reparations: The Case of the Armenian Genocide and Its Comparison to Native American Land Claims," "Whose Debt? Whose Resonsibility?" sempozyumu, İnsan Hakları Çalışmaları Merkezi'nde sunulan makale, Worcester Devlet Üniversitesi, 10 Aralık 2005.

31 "90th Anniversary of Woodrow Wilson's Arbitral Award" konferans, Yerevan State University, 22 Kasım 2010.

32 Bakınız, Aram Harutyunyan (ed.), The Crime of Genocide: Prevention, Condemnation and Elimination of Consequences – Proceedings of International Conference, 14-15 Aralık 2010 (Yerevan, Ermenistan: Ermenistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı, 2011), http://mfa.am/u_files/file/the_crime_of_genocide.pdf (14 Eylül 2014'te ulaşıldı).

33 "Presence of the Past in Legal Dimenions" sempozyum, Kaliforniya Üniversitesi Berkeley Ermeni Çalışmaları Programı ve Batı Ermenileri Kongresi Organizasyon Komitesi, 2 Ekim 2011.

34 "The Armenian Genocide: From Recognition to Reparation" uluslararası konferans, Kilikya Gatoğigosluğu, Antelias, Lübnan, 23-25 Şubat 2012.

35 "Armenian Genocide: Challenges on the Eve of the Centenary" uluslararası konferans, Devlet Ermeni Soykırımı'nın 100. Yılı Etkinliklerini Koordinasyon Komisyonu, Ani Plaza Hotel Hall, Yerevan, Armenia, 22-23 Mart, 2013.

36 Ermenistan Cumhuriyeti Diaspora Bakanlığı, "2nd Pan-Armenian Forum of Lawyers Draws to an End" http://www.mindiaspora.am/en/News?id=2577 (14 Eylül 2014'te ulaşıldı).

37 Bakınız, Dipnot 20.

38 Kevork K. Baghdjian, The Confiscation of Armenian Properties by the Turkish Government said to be abandoned (Antelias, Lebanon: Printing House of the Catholicosate of Cilicia, 2010).

39 Uğur Ümit Üngör and Mehmet Polatel, Confiscation and Destruction: The Young Turk Seizure of Armenian Property (London, UK: Continuum International Publishing Group, 2011).

40 Bakınız, Dipnot 3.

üzerine yapılan çalışmalar açısından bir mihenk taşı olmuş ve Adana ve Diyarbakır bölgelerindeki gaspı detaylandırmıştır. Her bir çalışma, özellikle 'Müsadere ve Yıkım', Ermenilerden yapılan gaspa ilişkin önemli tarihi bilgiler sunuyor. 'Ermeni Mülklerinin Gaspı' ise Türkiye'nin el konulan malları iade etmek gibi bir yükümlülüğünün olmadığına dair görüşe karşı bir tartışmaya giriyor. Ancak, bu çalışmaların hiçbiri ne yazık ki, ne kayıpların boyutunu ne de zararı ve tazminata ilişkin hukuki, siyasi ve etik perspektifleri, kapsamlı bir şekilde ele alarak, tazminat konusu üzerine bir analiz sunmuyor.

Armenian Review dergisinin 2012'deki 'Yeni Küresel Tazminat Hareketi' üzerine özel sayısının[41] üçte birlik bölümü Ermeni Soykırımı'na ayrılmıştı ve ilgili makaleler, bu raporun yazarlarından ikisi[42] tarafından kaleme alınmıştı. Ve 2014'ün başlarında International Criminal Law Review dergisi 2012'deki Gatoğigosluk konferansındaki makaleleri temel alarak, 'Ermeni Soykırımı Tazminatı' konusunda bir özel sayı hazırladı. Bu özel sayıdaki makaleler, Ermeni Soykırımı için tazminatla ilintili tüm uluslararası hukuka bakıyor ve aynı zamanda Türk kanunlarına uygulanabilirliğini ve diğer ülkelerdeki yerel davaların kullanılabilme ihtimallerini inceliyordu.[43]

Bu yayınlar ciddi bir ilgi topladı. Bu durum özellikle Armenian Review özel sayısında görüldü, çünkü her iki makale de ESTÇG'nin 2009'da yayımladığı taslak rapordan faydalanmıştı.

14 Aralık 2011 tarihinde Ermeni Soykırımı tazminatı konusu, Türkiye'yi Soykırım'da ve sonrasında el konulan kilise mallarını iade etmeye çağıran 306 no'lu yasa tasarısın ABD Temsilciler Meclisi'nden geçmesiyle beraber, nihayet uluslararası seviyeye vardı.[44] Bu yasa tasarısı el konulan Ermeni mallarının sadece bir bölümüyle ilgili olsa da ve siyasi toprak transferi çağrısında bulunmasa da, kamusal mülkiyete, Ermeni kimliğinin kalbindeki mülkiyete ve tarihsel olarak Ermeni halk yaşamı için tanımlayıcı olan bir kurumun mallarına yoğunlaşıyordu. Tazminat için yürütülen bu savunma 24 Nisan 2013 günü Tüm Dünya Ermenileri Gatoğigosu II. Karekin ve Kilikya Ermeni Gatoğigosu I. Aram tarafından yapılan açıklamayla yankı buldu. Açıklamada Türkiye'ye, el konulan kilise mallarını iade etmesi ve daha geniş bir tazmin sürecine girmesi yönünde çağrı yapılıyordu.[45]

Bu meseleyle ilgili Türkiye'de dahi artan bir açıklığın işaretleri var. Dönemin Türk Başbakanı Recep Tayyip Erdoğan'ın 2014 yılında yaptığı açıklamanın,[46] Türkiye'nin tam ve dürüst bir şekilde Soykırım'la yüzleşmeye karşı gösterdiği direnci devam ettirdiği ve hükümetle akademinin inkâr çabalarının sürdüğü bir gerçek.[47] Acı çeken Ermenilere yönelik 'taziye mesajı' kampanyası yetersiz olmakla eleştirildi.[48] Fakat

41 Bakınız, Dipnot 13.

42 Alfred de Zayas, "The Genocide Against the Armenians 1915-1923 and the Relevance of the 1948 Genocide Convention," Armenian Review 53:1-4 (2012): 85-120; Theriault, "From Unfair to Shared Burden" (Bakınız Dipnot 16). Bu raporun yazarlarından bir diğeri, Jermaine McCalpin, bu özel sayıda bir makale yayımladı ancak bu makalenin konusu Afrikalı Amerikalılar için tazminattı. (Bakınız Dipnot 13).

43 Özel Sayı: "Armenian Genocide Reparations" International Criminal Law Review 14:2 (2014).

44 U.S. House, 112th Congress, "Urging the Republic of Turkey to safeguard its Christian heritage and to resturn confiscated church properties," December 13, 2011.

45 Karekin II ve Aram I, "We Urge Turkey to Return Confiscated Armenian Churches and Church Estates," kamuoyuna açıklama, 24 Nisan 2013, http://www.armenianchurch.org/index.jspsid=3&nid=2358&y=2013&m=3&d=24&lng=en (10 Eylül 2014'te ulaşıldı).

46 "Turkey Offers Condolences to Armenia over WWI Killings," BBC News Avrupa, 23 Nisan 2014, http://www.bbc.com/news/world-europe-27131543 (10 Eylül 2014'te ulaşıldı).

47 University of Utah'tan M. Hakan Yavuz, belki de ABD'de akademideki inkarcılar arasındaki en aktif olan kişidir. Örnek olarak bakınız, M. Hakan Yavuz, "Orientalism, the 'Terrible Turk' and Genocide," Middle East Critique 23:2 (2014): 111-126, http://www.academia.edu/7174427/Orientalism_the_Terrible_Turks_and_Genocide (10 Eylül'de 2014'te ulaşıldı).

48 Ayda Erbal, sunum, "From Democracy to Justice: Turks, Kurds, and Armenians in the 21st Century" panel, Holokost ve Soykırım Çalışmaları Merkezi, Ramapo College New Jersey, 11 Kasım 2010; Khatchadour Mouradian, lecture, PH 290-01/SO299-01/UR 430-01 Violence, Peace, and Conflict Resolution, class session, Worcester State University, 29 Nisan 2014.

aynı zamanda dikkate değer adımlar da atılıyor. Ermeni Soykırımı için tazminat konusunda yapılan en çarpıcı konferans belki de daha önce bahsettiklerimiz değil, 2010 yılında Ankara'da yapılan 1915 Soykırımı konulu ve maddi tazminatla ilgili pek çok panelin düzenlendiği konferanstır.[49] Polatel'in yazarlığı[50] ve kamusal açıklamalarla[51] görüldüğü üzere bazı Türk araştırmacıların, gazetecilerin ve diğer kişilerin tazminat konusunu sıkı bir biçimde ele aldığı açık.

4. RAPORA GENEL BAKIŞ

Bu rapor Ermeni Soykırımı'yla ilgili arka plan bilgisi (Bölüm 1) vererek başlıyor. Sonrasında şu şekilde eklemelerde bulunuyor:

- Soykırım yoluyla Ermenilere karşı verilmiş zararın şematik olarak açıklaması (Bölüm 2),
- Bir kitlesel insan hakları ihlaline uygun kapsamlı bir tazminat paketinin farklı unsurları üzerine bir taslak (Bölüm 3),
- Uluslararası yasal mevzuata, prensiplere ve geçmiş örneklere dayanarak, Ermeni Soykırımı tazminatlarının hukuki bir analizi (4. Bölüm),
- Maddi tazminat konusuyla ilgili olması itibarıyla, Soykırım sonrası antlaşmalar tarihine dair bir analiz, Wilson Tahkim Kararı'na özel bir ilgiyle (Bölüm 5),
- Özel olarak Ermeni Soykırımı genel olarak da kitlesel insan hakları ihlallerine yönelik tazminatlarla ilgili ortaya çıkan çeşitli sorunların analizini de kapsayacak şekilde, tazminatın etik boyutunun felsefi bir incelemesi (Bölüm 6)
- Türk kişi ve kurumların katılımını cesaretlendirecek ve onarımın maddi tazminatın ötesindeki komplikasyonlarına değinecek şekildeki bir geçiş hukuku tazminatı sürecinin geliştirilmesi (Bölüm 7),
- Düzgün bir iyileştirme sağlayacak belirli toprakların tespitiyle birlikte bir tazminat paketinin toprak bölümünün esasında neleri içermesi gerektiğine dair seçenekler (Bölüm 8)
- Soykırım'da kaybedilen hayatlar ve çekilen acı için Ermenilere verilecek genel mali tazmin için bir hesaplama (Bölüm 8),
- Soykırım yoluyla el konulmuş belirli taşınır malların ve iyileştirme ve tazmin gerektiren diğer iktisadi etkilerin hesaplanması için bir çerçeve yapı (Bölüm 8)
- Tam bir tazminat paketinin diğer unsurlarının detaylı bir analizi (Bölüm 8).

5. SÜRYANİLER VE RUMLAR

Her ne kadar Küçük Asya'daki demografik dağılımları Ermenilerinkinden biraz farklı olsa da, kapsamlı bir soykırım sürecinin parçası olarak Süryaniler ve Rumlar da Ermenilerle beraber soykırıma

49 "1915 Within Its Pre- and Post-historical Periods: Denial and Confrontation" sempozyum, Ankara Özgür Düşünce Girişimi, Princess Hotel, Ankara, Türkiye, 24-25 Nisan 2010.

50 Bakınız, Dipnot 39.

51 Örneğin, Ragip Zarakolu, sunum, "The Armenian Genocide: Intersections of Scholarship, Human Rights, and Politics," Greater Boston Committee to Commemorate the Armenian Genocide, Armenian Cultural and Educational Center, Watertown, MA, USA, 24 Nisan 2007; Temel Demirer, sunum, "The 'Armenian Issue': What Is and How It Is to Be Done?" panel, "1915 Within Its Pre- and Post- Historical Periods: Denial and Confrontation" sempozyum, Ankara, Türkiye, 25 Nisan 2010.

uğradı.[52] Halkları öldürüldü, köleleştirildi, onlara işkence edildi, mal varlıkları ve toprakları gasp edildi. Bu iki gruba yönelik şiddetin ve mülkiyet gaspının boyutu Ermeni meselesinden farklılık arz etse de her iki grubun da tazminat talepleri meşrudur. Diğer yandan, bu raporun odak noktası sadece Ermeni meselesidir. ESTÇG üyelerinin uzmanlık alanları, akademik ya da politika yapma geçmişleri itibarıyla diğer meselelerde analiz yapmaya veya önerilerde bulunmaya kalkışmamaktadırlar. Bu diğer meselelerin özel durumlarına ilişkin uzmanlığı bulunan akademisyenler ve politika analistleri böyle bir iş için daha uygun olacaktır. Böyle bir iş, ESTÇG'nin raporuyla ve raporun üreteceği ek işlerle ilişkili biçimde yapıldığında, her bir grup için potansiyel tazminat süreçleri arasında bir ilişki kurma ihtimali de belirecektir.

6. ZORLUKLAR

Bu rapor, ulusal ve uluslararası yönetim organları ya da sivil toplum kuruluşlarının takındığı üsluptan farklı bir şekilde yazıldı. Bu tür kurumların ürettiği raporlar, tipik olarak mümkün olduğunca tartışmalı meselelere girmekten kaçınır ve asgari düzeyde provokatif bulgular sunar. Bu rapor, kitlesel insan hakları ihlallerini ve özel olarak Ermeni Soykırımı'nı kabul eder ve doğrudan bu zor meselelerden ötürü ortaya çıkmış zor konularla alakadar olur. Örnek olarak, rapor şu şekildeki sorularla ilgilenir: "Türklerin, soykırım yoluyla 'Türkleştirilen' eski Ermeni toprakları üzerindeki hakları, toprak talebinin halli konusunda nasıl bir rol oynayacak?" ve "Yönetim kademelerinde bulunan kişiler ve dini liderler[53] de dâhil olmak üzere, Türk halkının bir kısmının Soykırım'a karşı gösterdiği direnç, Türk devletinin vatandaşı ve Türk toplumunun üyesi olarak Türklere, özellikle de bu direnenlerin soyundan gelenlere nasıl etki edecek?" (Bkz. Bölüm 6.2.4.)

Tazminat bir adalet unsurudur ama sadece basit ve kolay bir adalet prensibi değildir. Bu raporda yapıldığı gibi, farklı tipte tazminatların karşılanması konusunu tartışmak, girift ve nüanslı bir şekilde, bu tazminatların tam olarak ne olduğuna dair somut bir tespit gerektirir. Karmaşık teorik gerilimler işte bu detaylarda ortaya çıkar. Bu tam da Soykırım'ın ve diğer yıkıcı kitlesel insan hakları ihlallerinin doğası gereğidir. Soykırımın yıkıcı etkisi kitlesel cinayetlerinde ötesine geçerek mağdur grubun sosyal dokusunu da yok etmeye kadar varır. Soykırım insanoğlunu bozar, onu temelden ve kalıcı bir şekilde tahrif ederek, zaman içinde kalıcılaşan dengesizlikler, gerilimler ve kötüleşmeler yaratır. Bu güçlü etkiler failin ve mağdur grubun sosyal dokusuna derinden kazınır. Şayet tazminat zararı iyileştirmek için en iyi (ve belki de tek) yolu temsil ediyorsa da bunu doğası gereği çatışmalı ve kusurlu bir şekilde yapar. Yıkıcı karakteri gereği, soykırımın etkilerini düzeltmek veya iyileştirmek mümkün değildir – mağdur grup her zaman yaralıdır. En iyi ihtimalle, tazminat bu yaraları biraz olsun iyileştirebilir ve böylece mağdur grubun, yaşadığı ortamda mümkün olduğu kadarıyla iyileşmesi sağlanır ve bu grubun uzun vadede yaşam gücüne destek olur.

52 Bu konularda örnek olarak bakınız, Hannibal Travis, Genocide in the Middle East: The Ottoman Empire, Iraq, and Sudan (Durham, NC, USA: Carolina Academic Press, 2010), sayfa 237-292; David Gaunt, Massacres, Resistance, Protectors: Muslim-Christian Relations in Eastern Anatolia During World War I (Piscataway, NJ, USA: Gorgias Press, 2006; Anahit Khosroeva, "The Assyrian Genocide in the Ottoman Empire and Adjacent Territories," Richard G. Hovannisian (ed.), The Armenian Genocide: Cultural and Ethical Legacies (New Brunswick, NJ, USA: Transaction Publishers, 2007), sayfa 267-274; George N. Shirinian (ed.), The Asia Minor Catastrophe and the Ottoman Greek Genocide: Essays on Asia Minor, Pontos, and Eastern Thrace, 1912-1923 (Bloomingdale, IL, USA: The Asia Minor and Pontos Hellenic Research Center, 2012); Speros Vryonis, Jr., "Greek Labor Battalions in Asia Minor," Richard G. Hovannisian (ed.), The Armenian Genocide: Cultural and Ethical Legacies (New Brunswick, NJ, USA: Transaction Publishers, 2007), sayfa 275-290.

53 Örnek olarak bakınız, Racho Donef, "Righteous Muslims during the Genocide of 1915," Kasım 2010, http://www.atour.com/history/1900/20101105a.html (10 Eylül'de 2014'te ulaşıldı); Raffi Bedrosyan, "The Real Turkish Heroes of 1915," The Armenian Weekly, 29 Temmuz 2013, http://www.armenianweekly.com/2013/07/29/the-real-turkish-heroes-of-1915/ (10 Eylül'de 2014'te ulaşıldı).

Durumun zorluğuna ek başka bir konuysa, bir kere soykırım yapılıp fail topluluğun üyeleri ve diğerleri bu soykırımın neticelerine bağımlı hale getirildiyse – örneğin, Rusya'nın zulmünden kaçan Müslüman mülteciler bir zamanlar, Soykırım'da öldürülmüş olan Ermenilerin oturduğu topraklara yerleştirildi – o zaman zaten her hangi bir düzeltici iyileştirme rahatsız edici olacaktır. Tazminatlar doğası gereği rahatsız edicidir çünkü soykırım sonrası statükonun keyfini kaçırır – meşru olmayan bir statüko öyle ve böyle meşru bir görüntü kazandı çünkü dünyanın durumu böyle. Ahlaki olarak doğru olmasa da görünürde mantıklı olan şu ki hasarın onarımından kaynaklanan rahatsızlığa karşı direnç, bu yaraları yerinde açık bırakan ve mağdurları iyileşmekten ve rahatlamaktan yoksun bırakan kilit güç de budur.

Birçok soykırım sonrası statüko durumu özel bir bahse dayanır çünkü modern dünya düzeninin önemli bir siyasi varsayımına tabidir. Bir devlete, harici bir fetih ve bir halkı yıkıma maruz bırakarak ya da devlet içinde yerleşik olan azınlıkların yok edilmesi yoluyla bir el koymayla dahil olan bir toprak, genelde bir süre sonra uluslararası siyaset, yasal kurumlar ve diğer devletler tarafından, 'toprak bütünlüğü' prensibi gerekçesiyle fail devletin bir parçası olarak değerlendirilir. Bu prensip mevcut devlet sınırları için, nasıl oluşturulduğuna ve mağdur grubun taleplerine bakılmaksızın, otomatik bir meşruiyet sağlar. Oluşumları açık bir şekilde adaletsiz ve şiddet yoluyla olsa dahi toprak bütünlüğü prensibi bu sınırları ve dolayısıyla fail devleti koruyor. Toprak talebinde bulunan mağdur grup, sadece fail devletin muazzam gücünü değil (ona soykırım yapma imkânı veren ve soykırımdan bir sonucu olarak da pekişen bir güç dengesizliği), modern dünya siyasi sisteminin en temel prensiplerinden birini de ekarte etmek durumundadır.[54]

Soykırım sonrası düzenin normalleşmesinin yarattığı bir diğer konuysa tazminata karşı sunulan argümanların cazibesi olmuştur. Tazminat statükoyu rahatsız edici olduğu ve statükoyu rahatsız etmemek şeklindeki hatalı bir 'adalet' anlayışı olduğu için, görünürde bu rahatsızlığa karşı mantıklı argümanlar bulunuyor. Ne var ki, statüko sanki hiçbir meşruiyete gerek duymayan verili bir durum olarak algılanmamalı, ama statükoya yönelik önerilen değişikliklerin de oldukça ikna edici bir meşru zemini olmalı. Hem statüko hem de önerilen onarıcı değişiklikler eşit düzeyde gerekçelendirilmeye ihtiyaç duyuyor. Mesele bu iki gerekçelendirmeyi birbirine kıyaslayarak halledilebilir, tazminat düşüncesine karşı, statükoda büyük bir değişiklik önermeyen, mantıklı itirazlar var mı yok mu diye tespit ederek değil. Eğer önerilen tazminat paketi statükoyu korumaktan daha adilse ve kanıtlar ve mantıkla bu denli desteklenen başka herhangi bir tazminat seti yoksa, o vakit önerilen tazminatın karşılanması gerekir. Sadece, statükonun kendinden meşru olmadığı gerçeğini tanımakla bile muhtemel onarıcı önlemler ve adil bir yargılamaya destek çıkan argümanlar sağlamak mümkün.

Bir tazminat setinin meşru olması, uygulandığı takdirde ortaya çıkacak rahatsız edici sonuçların göz ardı edilebileceği anlamına gelmez. Mağdurlar için adalet sağlayacak ölçüde bir sınır getirilmelidir. Ne ki, böyle bir sınırı belirleme yükü, doğrudan faillerin varisleri ve geçmişin hasarlarından sorumlu taraf olarak tazminatı karşılayacak grubun omuzlarındadır. Bir soykırım sonrası durumun genel olarak karmaşık olması aynı zamanda, ortaya çıkacak herhangi bir çözümün de karmaşık ve kusurlu olacağı anlamına gelir. Bu şekildeki bir karmaşıklıktan kaçınmanın yolu çözüm yönünde adım atmaktan kaçınmak değildir, aksine soykırımın yarattığı karmaşıklığın üzerine gitmektir. Tazminata giden yok kusurlu bir dünyadan kusursuz olanına doğru değil fakat mağdurlar için yaralayıcı bir statükodan, onlar için daha az zarar verici ve küçük düşürücü bir duruma doğrudur. Olayların varacağı noktanın kaçınılmaz olarak kusurlu bir durum olacağı gerçeği, şayet daha iyi (ama hala kusurlu) bir durum ortaya çıkarması halinde maddi tazminat olasılığını reddetmek için kullanılan bir bahane olmamalı.

54 Soykırımın ardından, itirazsız bir şekilde toprak bütünlüğü prensibine tutunmanın yarattığı sorunların tam analizi ve bu sorunlara çözüm için bakınız Bölüm 6.2.10.

Ermeni Soykırımı bağlamındaki tazminat konusunun karmaşıklığının ayırdına varılması, ESTÇG'yi, ne tür bir tazminatın verilmesi gerektiğiyle ilgili özel önerilerde bulunmaktan alı koymadı. ESTÇG, bilhassa, sadece verilen zararı ve bu zararla karşılık hangi tazminatın neden uygun olduğuna karar vermekle kalmadı, üstüne, adil olmayan mevcut statükoyu daha adil bir duruma doğru evirebilecek bir siyasi süreç için de bir taslak plan hazırladı. (Bölüm 7) Bahsedilen siyasi süreç sadece, nihayetinde onarımı sağlayacak bir araç değil, aynı zamanda bir onarım şeklidir. Bir o kadar önemli, hala inkar denizinde boğulmuş ve kurbanların torunlarıyla, soykırımın ürettiği bir tahakküm ilişkisinde olan fail toplum için bir rehabilitasyon süreci sağlayacaktır. Dönüşümün asıl mekanizması olarak Ermeni Soykırımı Hakikat ve Düzeltme Komisyonu'nu savunmak risklidir, zira bu son dönem hakikat ve düzeltme ve hakikat komisyonları furyasında – ağızlara sakız olan Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu bile – mağdurların adalet beklentilerini dışlıyor, değiştiriyor ya da bozuyor olmakla eleştirildi.[55] Diğer yandan, Margaret Urban Walker'ın da dikkat çektiği üzere, bazı davalarda hakikat komisyonları tazminat süreci için önemli bir kolaylaştırıcı rolü üstlenmiştir.[56] Hakikat komisyonları ve adalet arasında (onarıcı veya değil) bir karşıtlık addetmek yerine iyileştirmeyi teşvik eden bir hakikat komisyonu modeli oluşturmak oldukça mühim.[57] ESTÇG'nin esas amacı genel hakikat komisyonu modelini tazminata odaklanacağı şekilde yeniden düzenlemek olmuştur.

7. RAPORA YÖNELİK OLASI YANLIŞ YORUMLAMALAR VE YANLIŞ KULLANIMLAR

Kapsamlı bir tazminat sürecine ve paketine yapılan vurguya rağmen, bu raporun, Ermeni Soykırımı'na yönelik adil bir çözümü engelleyen kişiler tarafından yanlış kullanılma ya da çarpıtılması gibi bir tehlike var. Bu çarpıtma, ESTÇG'nin hakikat komisyonu fikrine verdiği desteği, defolu ve başarısız 'Türk-Ermeni Uzlaşma Komisyonu' (TARC)[58] ya da Ermenistan ve Türkiye hükümetleri arasında 2009'da imzalanan protokollerde[59] öngörüldüğü şekilde Türk ve Ermeni akademisyenler arasında oluşturulacak bir 'ortak tarih komisyonu' için yapılan bir çağrı şeklinde tersinden anlayacaktır. Yine de muhtemel yeni bir yol açmak için bu riske girmeye değer.

Hakikat komisyonu unsurunun da ötesinde, bu raporun açık sözlülüğünü, süreci olabilecek en küçük ölçekli tazminat paketiyle tamamlamak için, bu meselenin özünden çok karışıklıkları bağlamında saptıracak kişiler var. Bir yaklaşım, önerilen tazminat paketinin nispeten zor, maddi unsurlarını görmezden gelerek en az güçlük çıkaracak bölümlerine tutunmak olacaktır. Nihayetinde ortaya çıkacak onarım süreci, ESTÇG'nin önerilerine uygun doğrultuda sunulacak, ama gerçekte, bu önerilerin altını oyacak ve orijinal tazminat gibi bu güçlük çıkarmayacak gibi davranılan parçaları da yararsız hale

55 Bakınız, Emily H. McCarthy, "Will the Amnesty Process Foster Reconciliation among South Africans," in Roy L. Brooks (ed.), When Sorry Isn't Enough: The Controversy over Apologies and Reparations for Human Injustice, "Critical America" kitap dizisi (New York, NY, USA: New York University Press, 1999), sayfa 487-491 ve 488-490; Eric K. Yamamoto ve Susan K. Serrano, "Healing Racial Wounds? The Final Report of South Africa's Truth and Reconciliation Commission," Roy L. Brooks (ed.), When Sorry Isn't Enough: The Controversy over Apologies and Reparations for Human Injustice, "Critical America" kitap dizisi (New York, NY, USA: New York University Press, 1999), sayfa 492-500, 493-494, 496-497.

56 Margaret Urban Walker, "Restorative Justice and Reparations," Journal of Social Philosophy 37:3 (2006): 377-395, 384-386, 390.

57 Örnek olarak bakınız, Amy Gutman and Dennis Thompson, "The Moral Foundations of Truth Commissions," Truth v. Justice: The Morality of Truth Commissions (Princeton: Princeton, 2000): sayfa 22-44.

58 Bakınız, Theriault, "From Unfair to Shared Burden" (Bakınız Dipnot 16), sayfa 27-47.

59 "Protocol on Development of Relations Between the Republic of Turkey and the Republic of Armenia," http://www.europarl.europa.eu/meetdocs/2009_2014/documents/d-tr/dv/1006_10_/1006_10_en.pdf (10 Eylül'de 2014'te ulaşıldı).

getirecektir. Bir başka yaklaşımsa, kalıcı gerçek bir tazminat değil de onun bir tezahürü olacak şekilde sembolik ve maddi tazminat arasındaki farkı atlamak olabilir. Böyle bir taktik, raporda detaylı bir şekilde ele alınan sembolik-maddi ilişkisini maniple edebilir ve bilhassa, sembolik iyileştirmenin maddi olan kadar etkili olduğu noktasına kadar gelinebilir ve bunu ispat etmek için mesela, eğitimsel girişimlerin (Bölüm 3) tazminatın maddi gereksinimlerini karşıladığı söylenebilir. Bu aynı zamanda diğer yönde de saptırılabilir, örneğin, Ermenilere yapılacak bir nakdi ödemenin onarımın sembolik gerekliliklerini sağladığı da iddia edilebilir.[60] Kimileri muhtemelen ESTÇG'nin Türkleştirilmiş Ermeni topraklarının şimdiki sakinleriyle ilgili yaptığı değerlendirmeyi de, toprak tazminatını engelleme amacını yerine getirmek için, bağlamından koparıp kullanabilir. Ve bazıları, tazminatın mağdur gruba dağıtılması aşamasına yolsuzluk bulaşmaması için alınacak önlemlerle ilgili yapılan tartışmanın, mağdurların ve onların tazminat talebinin güvenilmezliğinin kanıtı olduğunu ima edebilir. Ne kadar, her bir saptırma ve kötüye kullanma temelsiz olsa da bu tür tumturaklı bir manipülasyon, mağdurlar için adaleti sağlamayı zorlaştırabilir.

Bunun ödenecek bedele rağmen, tazminat sürecinin bütün aşamalarına dürüst bir şekilde değer biçilmezse, bu raporda işaret edildiği gibi – herhangi bir istikamette – gerçek onarımın elde edilememe ihtimali yükselecek. Bu raporun, bahsedildiği biçimde, kötüye kullanılmasını önlemeye çalışmak yerine, ESTÇG sorumlu bir düşünme ve tartışma formatını tercih ediyor. Bu ancak tazminat sürecinin, mağdurların yanılma payı da dâhil, bütün aşamalarının dürüstçe incelenmesi yoluyla, soykırım için tazminat konusu gibi doğası gereği karışık bir mesele için endişelenen kişiler adil bir çözüm elde etme yolunda bir yaklaşım inşa etmeyi umabilirler.

8. TAZMİNAT UYGULANABİLİR Mİ?

ESTÇG, tazminat talebine ve bu yöndeki girişimlere, mağdur grubun dışında kalan ve özellikle de mağdur grubun acılarına ortak olan kişilerce şüpheyle yaklaşıldığının farkındadır. Tazminata yönelik çabalar sıkça gerçekçi olmamakla suçlanır. Ermeni meselesi de bu açıdan aynıdır. Bu rapora, yapılan analizler yetersiz veya yanlış olduğu için değil de, sadece Ermeni Soykırımı için tazminat almanın, bilhassa toprak iadesi talebinin başarıya ulaşma şansı düşük olduğu için itiraz edecek kişiler olacaktır. Bu itiraz, ahlaken doğruluk, gereklilik ya da tazminatın hesaplanabilirliğiyle değil bu konulardan bağımsız, sürecin başarı şansıyla ilgilenir. Jeopolitik, ekonomik, askeri ve statükonun devamını destekleyen diğer güçleri düşündüğümüzde, bu itiraz, tazminata yönelik hukuki ya da siyasi herhangi bir programın zorluk derecesini doğru bir şekilde algılamaktadır. Wilson Tahkim Kararı'nın askıya alınması bile güç ilişkilerinin, yapılan anlaşmaları, neyin doğru ve hukuki olduğunu kolayca geri plana atabildiğine dair bir ders niteliğindedir. Söz konusu mantık yürütme şöyle devam eder: Adaletin uluslararası siyasette çok küçük bir rolü vardır. Ermeniler yalnızca daha büyük ve daha güçlü bir Türkiye'yle değil, aynı zamanda onun jeopolitik olarak daha güçlü, iş odaklı destekçileriyle de karşı karşıyadır. Ermeniler, ideal evrene ait temelsiz beklentiler üzerine siyasi programlar oluşturmak yerine gerçekliğin sınırları dâhilinde çalışmak zorundadır. Ermeniler, Soykırım'dan önce, yaşadıkları baskıya karşı Avrupa'nın müdahale edeceği fantezisine tutundukları için acı bir hayal kırıklığı yaşadı ve kırılgan hale geldi.

60 Bu taktiğe uygun Asya Kadın Fonu'nun kuruluşu olabilir. Özel bir hayır kurumu olarak sosyal hizmetler ve eski 'Rahatlatıcı Kadınlara' fon sağlayacak olan bu kuruluş, Japonya Hükümeti tarafından, beraberinde resmi bir tanıma veya yeterli görülebilecek bir özer dilemeden, bu kadınlara yapılan zulme karşılık oluşturulmuştur. Bakınız, Yoshimi Yoshiaki, Comfort Women: Sexual Slavery in the Japanese Military During World War II (New York, NY, USA: Columbia University Press, 2000), sayfa 23-25.

Bu şekildeki gerçekçi bakış açısının iyi tarafları var. Ermeniler neyle karşı karşıya olduklarını bilmek ve çabaların başarı ihtimali daha yüksek olan siyasi programlar için mi harcanması gerektiğine karar vermek zorunda. Aynı zamanda, özellikle Ermeni devleti ve kimliğinin kırılganlığı ve geleceğe dönük yaşam gücü açısından, Ermenilerin içinde bulunduğu bu umutsuzluk, tazminat talebinin peşini bırakmanın Ermeniler için bir seçenek olmadığı anlamına geliyor. Dahası, bu 'gerçekçi' bakış açısını savunan kişiler tarafından sunulan bu (mağdur gruplar için) kasvetli tablo pek tutarlı olmayabilir ve gerçek, bu itirazın öngördüğünden daha karmaşık olabilir. Bu düşünce tarzı, siyasi, iktisadi ve askeri gerçekliği yüzeysel bir şekilde hesaba katarak, büyük güçlerin, daha zayıf rakiplerinin çıkardığı zorluklara karşı gösterdikleri gerçek karakteri hakkında sınırlı bir muhakeme ortaya koyuyor. İlk olarak, hatalı bir şekilde, bugünkü jeopolitik ve siyasi durumun statik olduğu tespitini yapıyor. Örneğin, daha önce bahsedildiği üzere, uluslararası sınırları değişmez ve değiştirilemez olarak görüyor ve bu sebeple toprak tazminatını daha baştan başarısız addediyor. Lakin 20. yüzyıl da buna dâhil olmak üzere, insanlık tarihi boyunca sınırlar siyasi ve hukuki süreçlerle devamlı değişmiştir, mesela dekolonizasyon, Sovyetler Birliği'nin dağılması ve diğer ilerici açılımlar gibi gelişmeler aracılığıyla... Türk devletinin kendisinin zaten oldukça istikrarsız sınırları olagelmiştir. 1980'lerde, çok azımız Sovyetler Birliği'nin parçalanışını öngörebiliyor ya da hatta bunu ancak hayal edebiliyordu, amma velakin 1992'de tam da bu oldu. Statükonun her zaman son nokta ve değiştirilemez gerçeklik olarak görülmesi alışıldık bir durumdur, ta ki tarihi bir kırılma bunu kati bir şekilde dönüştürene kadar.

Uluslararası ittifaklar ve yakınlıklar da yaşanan eksen kaymaları ve küresel güç hiyerarşisindeki değişimler gibi jeopolitik ayarlamalar, finansal tazminatı ve aynı şekilde özür gibi diğer unsurları da teşvik edebilir. Türkiye'deki siyasetin, toplumun, ekonomi ve kültürün iç dengesindeki değişikliklerin de bu açıdan rol alma olasılığı bulunuyor. Yukarıda belirtildiği gibi son dönemde Türkiye'de kendini Ermenilere verilecek bir maddi tazminata adayan akademisyenler ve aktivistler ortaya çıktı. Bu kişilerin, Ermeni Soykırımı mirasına dair samimi bir çaba temelinde, sofistike gerekçeleri var. Özellikle de bahsi geçen siyasi süreç yoluyla, bu kişilerin Türklerin tazminata yönelik tavırları üzerinde etkisi olması beklenebilir.

Muhtemel jeopolitik ve siyasi değişimler değerlendirmelerin dışında bırakılsa dahi, hala şu geçerli ki şayet Ermeni Soykırımı için adil bir çözüm elde etmek için girişimde bulunulmazsa, adil bir çözüm olmayacak. Hiçbir şey kovalanmadıkça hiçbir şey olmuyor, bu kadar basit. Şüphesiz ki 1950'lerin Amerika'sında tam vatandaşlık hakları, bu hakların peşinden koşanlar için çok uzak görünüyordu, ırkçılık sosyal dokunun her katmanına işlemişti. Ama bir sonraki on yılda aktivistler ve diğerleri büyük atılımlar kaydetmişti. Süreç, nihai hedef olan ırkçı baskıyı tümden yok etmekten yoksun olsa da, olumlu etkileri çarpıcıydı. Şunu aklımızda tutmak da bir o kadar önemli: Statükoyu sürdürmek isteyenler, onu dönüştürmek isteyenlere her zaman, onların savunduğu değişimin imkansız olduğunu söyleyegelmiştir ve Ermeni Soykırımı için toprak tazminatını savunanların da bugün başına gelen budur. Ne var ki, eğer bu gerçekten geçerli olsaydı, bu denli güçlü bir şekilde bastırmanın anlamı kalmayacaktı. Aksine, tam tersi bir mesele var: Şayet tazminatı savunanlar, sonucun bahsedildiği gibi olumsuz olacağını düşünenler tarafından, tazminatın imkânsız ve dolayısıyla onca çabaya değmeyecek bir şey olduğuna ikna edilirse, elde edilebilecek bir tazminattan da olunabilir. Sadece bu çabayı göstererek tazminatın mümkün olup olmadığı tespit edilebilir. Bu rapor söz konusu çaba için bir yol haritası veriyor. ESTÇG, hukuk ve etiğin değişimi desteklediği yerde, her ne kadar büyük olursa olsun, değişimin mümkün olacağı görüşüyle hareket ediyor.

TERMİNOLOJİ

Bu raporun orijinali İngilizce olarak yazıldı ve terminolojiye ilişkin açıklamalar da İngilizce dili bağlamında yapıldı.

'Tazminat' kelimesinin ve ilgili pek çok terimin akademideki kullanımı değişiklik arz etse de, bu rapor terimin genel olarak kabul görmüş hukuki tanımıyla ve ilgili terimlerle tutarlılık göstermeye çabalamaktadır. **'Tazminat'** ve **'tamir'**, mağdurların uğradığı hasara karşılık yapılan ödemeleri ve hareketleri kapsar ki bu hasarlar maddi kayıptan, yaşamın yitirilmesi ve saygınlığın kaybedilmesine kadar varan bir yelpazededir. Tamir sadece finansal ya da diğer maddi telafi veya iadelerle kısıtlı değildir ve verilen hasara ve bu hasarın sebep olduğu eşitsizliğe (statü kaybı) yönelik sembolik davranışları da kapsar. Son ayırım önemlidir, keza soykırım sadece kurbanlar üzerinde maddi hasara yol açmakla ve can kaybına sebebiyet vermekle kalmaz, aynı zamanda mağdurların etik ve siyasi itibarını da kuvvet kullanarak düşürür. Eşitlik yönünde bir hareketle mağdur grubun üyelerinin itibarının geri kazandırılması da bir tazminat türü olabilir.

Bu şekilde, tazminatın genel bir terim olduğunu belirtirken, bir zarara yönelik önlemler bütünü olarak **'onarım'** ise daha geniş bir terimdir ve hasar karşılığında verilecek tazminatı kapsasa da, onarım illa ki bu tazminatla sona erecek değildir.

'İyileştirme' ise, belirli bir hasarın, bu hasarın etkisini azaltacak bir yordamla ele alındığı çeşitli yöntemleri içeren genel bir kategoridir. Sadece belli başlı hasarların, mesela parasal kayıp gibi hasarlar geri döndürülebilir ya da dengelenebilir, fakat hasarın yarattığı tüm etki tamamen ortadan kaldırılamaz. Soykırımın sebep olduğu haksız ölümler için yapılan telafi ödemesi, bu ölümler için bir iyileştirme değildir, ancak bu ödemenin, hedef alınan grubun yenilenmesini destekleyici ya da fail grubu cezalandırıcı olmak üzere başka rolleri de bulunmaktadır. **'Düzeltme'**, bir zararın ona özel bir şekilde düzeltilerek sıfırlanması anlamına gelir. Benzer şekilde, **'restorasyon'** ya da **'restitution in integrum'** ise mağdurlara kaybedilen neyse onu vermektir, bu zarar gerçekleşmeden önce var olan şartların yaklaşık bir şekilde sağlanması anlamına da gelebilir, ama yeni bir bağlamda bu terim başka bir anlama da gelebilir (bundan dolayı, itibarın restorasyonu önceki şartlara geri dönülmesi manası taşımak zorunda değil, fakat bu, mağdurların, iyileşip itibarlarını kazanabilecekleri biçimde muamele gördükleri yeni bir düzen inşa ederek olabilir.). Kapsamlı bir terim olan **'onarıcı adalet'** ile arasında yaşanabilecek bir karışıklıktan kaçınmak için, önceki statükoya dönüş şeklinde düşünülmüş adalet için **'düzeltici adalet'** terimi kullanılacaktır.

'İstirdat', haksız elde edilmiş bir mülkiyetin iadesi anlamına gelir. **'Telafi'**, oluşan zarara (kısmen) karşılık yapılan parasal ya da başka türlü ödemelerdir. **'İntifa hakkı'**, toprak ve kültürel alanlar da dâhil olmak üzere, mağdurlara, mülkiyetin kullanımının engellenmesi gerekçesiyle verilecek olan miktardır.

Unutulmamalıdır ki, bu rapor sözü geçen terimlere, zararın onarımını gerektiren genel bir 'adalet' kavramının unsurları olarak ele alıyor. Tazminat için felsefi-etik bir zeminin aktarıldığı ilgili bölümde, zarar için adalet şeklindeki bu temel kavramın olduğu var sayılıyor ve çağdaş hukuki ve siyasi söylemlerde ana akım Batı etik sistemlerine başvurulmasının yaygın bir durum olduğu tartışılıyor. Birtakım etik teoriler ve uygulamalar, 'adalet' kavramının kendisi de dahil, burada tartışılan terimleri, kendi felsefi kavramsallaştırma süreçlerinin bir parçası olarak yeniden tanımlayabilir. Bu raporda bulunan her bölüm bu terimleri hukuki anlamlarıyla tutarlı bir şekilde kullanıyor. **'Adalet'** böylece,

mağdurlara verilen hasarlara dair sürecin somut bir sonucu olarak ifade ediliyor, öyle ki adalet, mağdurların çeşitli boyutlar içeren iyileşmesini destekleyen ve onların hakkını koruyan – onların insani durumunun tanınmasına ve buradaki güvenliğine yönelik vurgu yapan - ve fail gruba yönelik kalıcı bir sorumluluk yükleyen bir kavram oluyor.

'Kurbanın soyu' ve **'failin soyu'**, kurbanların ve faillerin bulunduğu kuşak(lar)dan sonra gelen takipçilerini ifade eden – ki mevcut durumda Ermeni ve Türk grupları oluyor) – kimlik gruplarının üyeleridir. Bu kimseler doğrudan varis olmak durumunda değiller, fakat bugün (1) kurbanların grup kimliğini[61] paylaşıyor olmaları ve (2) Soykırım'ın, olumlu veya olumsuz sonuçlarının bir parçasını üstlenmeleri gerekiyor. Türk ve Ermeni kimlikleri ve onların Ermeni Soykırımı'yla olan ilişkileri besbelli çok karışık... Mesela, pek çok Ermeni kendini zamanında Rusya ve Sovyetler Birliği tarafından kontrol edilen ve bugün Ermenistan Cumhuriyeti olan topraklarda bulmuş Soykırım mültecileriyken, başka birçok mülteci de Osmanlı İmparatorluğu ve Rusya'da bulunan ve geleneksel olarak Ermeni ana yurdu olarak bilinen toprakların dışında kalan Ermeni Diasporasının parçası oldu. Soykırım'dan doğrudan etkilenmeyen diğer (Rusyalı) Ermenilerin siyasi kaderiyse yine daha sonraki Atatürk istilasıyla belirlendi. Bugün Ermenistan Cumhuriyeti'nde ve önceden var olan Diasporalarda yaşayan bazı Ermenilerin, Ermeni Soykırımı üzerine tartışma yapak amacıyla, 'kurban soyu' olmadığı düşüncesini tartışmak mümkündür, çünkü bu kişilerin soyu, Soykırım'dan doğrudan etkilenmiş Ermeni toplumunun herhangi bir parçasına dayanmıyor. Aynı zamanda, Türkiye'yle karşılaştırıldığında Ermenistan Cumhuriyeti'nin bugünkü durumu Soykırım mirasının bir parçasıdır ve bu, dış politikadan iç işlere kadar Ermenilerin hayatında etkisi büyüktür. Bu sebeple, Ermenistan Cumhuriyeti'nde Soykırım mirasından şu ya da bu şekilde etkilenmemiş birisini bulmak oldukça güç olacaktır. Aileleri Soykırım'dan önce gelen Diaspora Ermeniler içinse, Soykırım'la ilişkili Ermenileri özümsedikleri derecede bu mirası paylaşıyorlar diyebiliriz. Ne var ki, Atatürk'ün istilası ve 1918'de Ermeni Cumhuriyeti'ni yıkışı ve çağdaş Türkiye Cumhuriyeti'nin Ermenistan Cumhuriyeti'ne karşı saldırgan politikaları ve 1990'ların başından beri kapalı tutulan sınır dikkate alındığında, bu çıkarıma bile karşı gelinebilir. Bu karmaşıklıklara ve istisnalara rağmen, genel olarak dünya genelindeki Ermenilerin bir şekilde birtakım müstakil yollarla Soykırım'dan etkilenmiş olduğu açıktır.

Türk kimliğini birleştiren, uzun süreli bir Türk devletinin var olmuş olması Türkler için durumu daha az karmaşık kılıyor. Fakat Türkiye'nin giderek genişleyen kendi diasporası var, buna Almanya'daki geniş 'misafir' toplum ve ABD'de giderek nüfusu artan göçmen toplumu da dahil. Türklerin yaptığı bu göçün büyük ölçüde Soykırım'dan sonra olduğu düşünüldüğünde, ülke dışındakiler hala, Soykırım'la ilişkili olarak, Türk kimliğini taşıyor olarak nitelendiriliyorlar. Aynı zamanda, Türk devleti tazminatla ilgili esas sorumlu taraf olduğu için, tazminat yükünü sırtlayacak kişiler, ülke sınırları içinde yaşayanlar kadar devletle resmi bağı olan kişilerdir.

61 Pratikte bir kişinin grup aidiyetini tespit etmek oldukça karmaşık bir meseledir, şu kaynaklarda ırk aidiyeti bağlamında açıklandığı üzere: Charles W. Mills, Blackness Visible: Essays on Philosophy and Race (Ithaca, NY, USA: Cornell University Press, 1998), sayfa 41-66. Sülale gibi nesnel olan özelliklerle, genel olarak öznel olan özümsemeler birbiriyle örtüşürken, çatışma olması halinde bir tespit yapmak için birinin diğeriyle ilişkisiyle ilgili çeşitli faktörler değerlendirilmek zorundadır. Yine de bazı istisnai durumlar kesin tespitlere asla izin vermez. (a.g.e., sayfa 54-66)

ERMENİ SOYKIRIMI TAZMİNAT ÇALIŞMA GRUBU HAKKINDA

Başlangıç olarak Ermeni Devrimci Federasyonu-Taşnaktsutyun'un, Ermeni Soykırımı tazminatı konusunun çalışılması ve ilgili bir rapor yazılması amacıyla yaptığı bağış tarafından fon sağlayan Ermeni Soykırımı Tazminat Çalışma Grubu ilk olarak 2077de bir araya geldi. Üyeleri, Alfred de Zayas, Jermaine O. McCalpin, Ara Papian ve (Başkan) Henry C. Theriault'dur. George Aghjayan'sa özel danışman olarak hizmet verdi. ESTÇG 2009 yılında öncül bir taslak rapor yayımladı, bunu takiben 2010 yılında raporla ilgili ESTÇG üyelerinin de katıldığı üç program yapıldı, sırasıyla ABD'deki George Mason Üniversitesi (15 Mayıs), Kaliforniya Üniversitesi Los Angeles Hukuk Fakültesi (23 Ekim) ve Ermenistan, Yerevan'da (11 Aralık).

ESTÇG'yle ve bu raporla ilgili sorular Henry Theriault'a htheriault@worcester.edu e-mail adresi, +1 (508) 929-8612 no'lu telefon ve Department of Philosophy, Worcester State University, 486 Chandler Street, Worcester, MA 01602, USA adresi kullanılarak yönlendirilebilir.

Alfred-Maurice de Zayas

Alfred de Zayas, hukuk lisans derecesini Harvard Üniversitesi'nden, doktora derecesiniyse Göttingen Üniversitesi tarih bölümünden aldı. New York ve Florida barolarına kaydı bulunmaktadır. De Zayas, Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Yüksek Komiserliği'nden kıdemli avukat olarak emekli olmuştur ve aynı zamanda BM İnsan Hakları Komitesi eski sekreteri, İnsan Hakları Layihası eski şefi olarak görev yapmıştır. Dr. De Zayas, İnsan Hakları Konseyi tarafından Mayıs 2012 tarihinde, Demokratik ve Eşitlikçi bir Uluslararası Düzenin Teşviki alanında atanan ilk bağımsız uzman olup, bu çalışma için hazırladığı bölümleri 2009-2012 arasında, henüz bu göreve getirilmemişken yazmıştır. Kendisi bu görevi yerine getirdiği sürede pek çok rapor yazmış, defalarca görüşüne başvurulmuş ve demokrasi ve eşitlik konularında sıkça önerilerde bulunmuştur. 2006-2010 döneminde Uluslararası PEN, Suisse Romand Merkezi'nin başkanlığı yaptı ve 2013'ten bu yana da aynı görevi sürdürüyor. De Zayas, 'Nemesis at Potsdam: The Anglo-Americans and the Expulsion of the Germans' (London: Routledge and Kegan Paul, 1977, defalarca yeniden basıldı), 'A Terrible Revenge: The Ethnic Cleansing of the East European Germans', 1944-1950, 2nd ed. (New York, NY, USA: Palgrave Macmillan, 2006) ve 'The Genocide against the Armenians and the Relevance of the 1948 Genocide Convention' (Beirut: Haigazian University Press, 2010) kitaplarının yazarıdır. BM İnsan Hakları Komitesi Yargıcı Jakob Möller'le ortak bir içtihada imza atmış (Kehl am Rhein, Almanya: N.P. Engel, 2009) ve International Human Rights Monitoring Mechanisms (Amsterdam: Kluwer 2001, 2. Gözden geçirilmiş baskı 2009) kitabının yazarlarından ve editörlerinden biridir. Dr. De Zayas Franfurter Allgemeine Zeitung gazetesi de dahil olmak üzere pek çok Avrupa basın organında yorum makaleleri yazmakta ve CNN ve RT gibi kanallarda yayınlara katılmaktadır. Dr. De Zayas'ın yayınları ve kendisi hakkında daha çok bilgiye www.alfreddezayas.com web sitesinden ulaşılabilir. Kendisinin blog yazılarına dezayasalfred.wordpress.com'dan ulaşabilirsiniz.

Dr. De Zayas 'Terminoloji' bölümünün, Bölüm 4'ün ve 'Kapanış Yorumları' bölümünün başlıca yazarıdır.

Jermaine O. McCalpin

Jermaine McCalpin, Karayipler Düşüncesi Merkezi'nin Eş Başkanı olarak görev yapmakta ve West Indies Üniversitesi, Kamu Yönetimi Bölümü'nde geçiş hukuku derslerini vermektedir. McCalpin, West Indies Üniversitesi'nde siyaset bilimi ve uluslararası ilişkiler lisans ve yüksek lisans derecelerini, Brown Üniversitesi'nde siyaset bilimi yüksek lisan ve doktora derecelerini tamamlamıştır. Dr. McCalpin, Afrika siyasi felsefesi, Karayipler siyasi düşünce akımı ve geçiş hukuku alanlarında uzmanlaşmıştır. Araştırma alanları, hakikat komisyonları, siyasi hesap verilebilirlik, kölelik için tazminat, Amerika yerlilerinin yok edilmesi ve Ermeni Soykırımı'dır. McCalpin, Güney Afrika Hakikat ve Uzlaşma Komisyonu ve bu komisyonun, Güney Afrika'nın geçiş hukuku sorunlarına karşı iyileştirici adalet yönünde ürettiği gelişim üzerine yazmış ve aynı zamanda, kölelik ve Ermeni Soykırımı için tazminatın ahlaki meşruiyetiyle ilgili kalem oynatmıştır. Kendisinin son dönemde, 'Written into Amnesia? The Truth and Reconciliation Commission of Grenada', Journal of Social and Economic Studies (62:3-4, 2013); 'Reparations and the Politics of Avoidance in America', Armenian Review (53:1-4, 2013) ve 'Truth and Freedom in Haiti: An Examination of the 1995 Haitian Truth Commission', The Global South (6:1, 2012) yayınlarını hazırlamıştır. McCalpin 2011'de yayımlanan, Jamaika'daki yönetişim ve doğruyu söyleme konularındaki, BM Kalkınma Programı destekli, 'No Trust: Democracy, Governance and the Prospects for Truth Telling Mechanism in Jamaica' başlıklı çalışmanın başlıca yazarıdır. Kendisi şu an Karayipler'in, Haiti, Granada ve Güney Afrika'daki hakikat komisyonu deneyimleriyle karşılaştırmalı bir değerlendirmesi üzerine çalışmaktadır. Aynı zamanda Karayip Diasporasının ABD'deki ve kendi köken ülkelerindeki siyasi katılım konusuyla ilgili araştırma yapmaktadır.

Dr. McCalpin Bölüm 7'nin başlıca yazarıdır.

Ara Papian

Ara Papian, Ermeni siyasi meselelerine odaklanan Modus Vivendi Araştırma Merkezi'nin başkanıdır. Papian, 2000'den 2006'ya kadar Ermenistan Cumhuriyeti'nin Kanada Özel ve Tam Yetkili Büyükelçisi olarak görev aldı. Bu görevinden önceyse Ermenistan Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı Kamu İşleri Dairesi Başkanı ve Sözcüsü'ydü. Papian,, 1989'dan 1991'e kadar Kıbrıs Lefkoşa'daki Melkonian Eğitim Enstitüsü'nde Ermeni dili ve edebiyatı profesörlüğü yaptı ve 1987-1989 ve 1998-2000 olmak üzere iki dönem de Yerevan Devlet Üniversitesi'nde Ermeni tarihi ve İran tarihi derslerini verdi. Papian, Yerevan Devlet Üniversitesi Şarkiyat Çalışmaları Bölümü'nden mezun oldu (1984) ve aynı üniversitede Ermeni Tarihi bölümünde lisansüstü çalışmalarını tamamladı (1984). Rusya Federasyonu Diplomasi Akademisi'nden (1994, Moskova) ve NATO Savunma Koleji'nden (1998, Roma) mezun oldu. Kamu diplomasisi alanında çalışmalarda bulundu (1999, Oxford). 1981-1982 ve 1984-1986 olmak üzere Afganistan'da askeri çevirmen olarak görev aldı. Yedi kez askeri nişana layık görülmüştür.

Büyükelçi Papian Bölüm 5'in başlıca yazarı, Bölüm 8'in de ortak yazarıdır.

Henry C. Theriault

Henry Theriault, ABD'deki Worcester Devlet Üniversitesi Felsefe Bölümü Başkanı'dır. Theriault bu üniversitede, 1999-2007 dönemi üniversitedeki İnsan Hakları Çalışma Merkezi'yle koordineli olmak üzere 1998'den beri ders veriyor. Lisans derecesini Princeton Üniversitesi'nin İngilizce bölümünde ve doktora derecesiniyse Massachusetts Üniversitesi Felsefe Bölümü'nde, toplumsal ve siyasal felsefe alanında uzmanlaşarak tamamladı. Çalışmaları tazminat, kurban-fail ilişkisi, soykırımın inkarı, soykırımın önlenmesi ve kadına karşı kitlesel şiddet konuları üzerinedir. Theriault'un soykırım çalışmaları alanında pek çok dergi makalesi ve faslı kaleme almıştır, başlıca şu şekildedir: 'Repairing the Irreparable: 'Impossible' Harms and the Complexities of 'Justice', Prácticas Genocidas y Violencia Estatal: en Perspectiva Transdiscipinar (2014); 'Hell Is for Children: The Impact of Genocide on Young Armenians', Genocide: A Critical Bibliographic Review, 10. Cilt (2014); 'Reparations for Genocide: Group Harm and the Limits of Liberal Individualism', International Criminal Law Review 14:2 (2014); '21. yüzyıl Türkiye'si İçin Ermeni Soykırımı Sorunu: Sorumluluk ve Çözüme Yönelik Tazmin' ('The Challenge of the Armenian Genocide for 21st Century Turkey: Responsibility and Reparation Toward Resolution'), Öncesi ve Sonrası ile 1915: İnkâr ve Yüzleşme: İnkâr ve Yüzleşme Sempozyumu 24-25 Nisan 2010 (2013); 'Shared Burdens and Perpetrator-Victim Group Conciliation', Genocide, Risk and Resilience: An Interdisciplinary Approach (2013); 'Denial of Ongoing Atrocities as a Rationale for Not Attempting to Prevent or Intervene', Genocide: A Critical Bibliographic Review, 9. Cilt (2013). Ermenistan, Türkiye, Karabağ Cumhuriyeti, Lübnan, Avusturalya, Japonya, Güney Kore, Rwanda, Britanya, Fransa, Belçika, İtalya, Arjantin ve ABD genelinde paneller vermiş ve makaleler sunmuştur. Theriault, hakemli bir dergi olan Genocide Studies International'ın kurucu editörlerinden biridir ve son olarak Transaction Publishers Genocide: A Critical Bibliographic Review'un eş editörlerinden biri olmuştur. 2007'den 2012'ye kadar Genocide Studies and Prevention'ın eş editörü ve International Criminal Law Review dergisinin 'Ermeni Soykırımı Tazminatı' (14:2, 2014) özel sayısının ve Armenian Review dergisinin 'Yeni Küresel Tazminat Hareketi' (53:1-4, 2012) özel sayısının konuk editörü olmuştur.

Dr. Theriault, ESTÇG'nin başkanı olarak görev yapmıştır ve giriş, Bölüm 1-3 ve 6'nın başlıca yazarı ve Bölüm 8'in ortak yazarıdır.

BOUNDARY BETWEEN TURKEY AND ARMENIA

AS DETERMINED BY

WOODROW WILSON, PRESIDENT OF THE UNITED STATES OF AMERICA

Scale: 1:1,000,000

1920

47781
F2
1919
M3
Cop.
U. S. N. Section
Library of Congress

Ermeni Soykırımı Çalışma Grubu Raporu İçin Harita

TREBIZOND
ERZERUM
SIVAS
TURKEY
MAMURET ULAZIZ
DIARBEKR
TAURUS
PONTIC RANGE
Kerasund
Keshab
Kara Tepe
Trebolu Kaza
Kerasund Kaza
Unnamed Peak
Yarchi Tepe
Gisour Dagh
Gumush-khana
Zigana Pass (2036)
Djevizlik
Ardasa
Tekke
Davuk Pass
Baiburt
Niksar
Melet
Rechadie
Koili Hissar
Kelkit
Karahissar Sharki (Shebin Karahissar)
Alidjora
Borgha Paye
Kirtanos
Kiliktin
Sadik
Kar Kishla
Sinanli
Halkit
Kelkit Chiftlik
Enderes
Kara Yayrak
Metkut
Gerdjanis
Kuchi Keui
Zara
Sivas
Kizil Irmak
Zazker
Erzingan
Erzingan Sandjak
Erzerum Sandjak
Kehnam Dagh
Utch Kardash Tepe
Erkghan
Kuruchai
Koja Arbler
Kemakh
Kemakh Kaza
Erzingan Kaza
Kara Tepe
Unnamed Peak
Monzur
Pelur
Namakhatun
Domanli Dagh
Ulash
Deliki Tash
Divrik
Chalta Su
Kangal
Egin
Kara Su
Sheitan Dagh
Kighi
Temran
Pakh
Khozat
Mazgird
Agha Keul
Erchek
Elmaly
Chenajky
Cholik (Chevelik)
Hassan Chelebi
Arabkir
Chemishgezek
Peri
Murad Su
Palu
Kharput
Mezre
Geuren
Darende
Tokhma Su
Frat Nehri or Euphrates
Malatia
Kadi Keui
Gueldjik
Arghana Maden
Haini
Lidja
Seylevan (Farkin)
Diarbekr
Bismil
Tigris
Derek
Veranshehr
Mardin
Ras el Ain
SYRIA
ZOR
BLACK SEA
CASPIAN SEA
MEDITERRANEAN SEA
RUSSIA
TURKESTAN
PERSIA
ARMENIA
KURDISTAN
MESOPOTAMIA
SYRIA
ANATOLIA
EGYPT
PALESTINE
HEDJAZ
BULGARIA
ROUMANIA
DAGESTAN
GEORGIA
AZERBAIDJAN
LAZISTAN
CILICIA
CONSTANTINOPLE
ZONE OF THE STRAITS
SMYRNA DISTRICT
Astrakhan
Stavropol
Ekaterinodar
Novorossisk
Sevastopol
Constanta
Bucharest
Varna
Burgas
Sukhum
Petrovsk
Vladikavkas
Kutais
Poti
Batum
Tiflis
Alexandropol
Elisavetpol
Erivan
Kars
Baku
Krasnovodsk
Shusha
Nakhichevan
Trebizond
Samsun
Sinope
Kastamuni
Angora
Brusa
Kutaya
Konia
Kaisariya
Adalia
Mersina
Adana
Alexandretta
Antioch
Aleppo
Malatia
Kharput
Diarbekr
Mardin
Nisibin
Mosul
Urfa
Aintab
Marash
Bitlis
Mush
Van
Urmia
Tabriz
Teheran
Kirmanshah
Bagdad
Kut-el-Amara
Basra
Muhammara
Koweit
Persian Gulf
Zor
Homs
Tripolis
Beirut
Damascus
Haifa
Jerusalem
Dead Sea
Port Said
Alexandria
Cairo
Suez
Cyprus (To England)
Rhodes
Scale
Miles
Kilometers
Versts
International boundaries
International boundaries, approximate
Ports of International Concern
Railways
Turkish-Armenian boundary
Other international boundaries
Unmarked international boundaries
Old Turkish-Russian boundary
Vilayet boundaries
Sandjak boundaries
Kaza boundaries
Railways, broad gauge
Railways, narrow gauge
Important highways
Trails
Important cities
Other cities and villages
Peaks and passes on Armenian boundary
Other peaks
(All elevations approximate, in meters)